

TÜRKİYE CUMHURİYETİ KURULUŞ DÖNEMİ VE ANADOLUCULUK FELSEFESİ -NURETTİN TOPÇU VE AKSİYON FELSEFESİ MERKEZLİ BİR İNCELEME-

PERIOD OF ESTABLISHMENT OF THE REPUBLIC OF TURKEY AND ANADOLUCULUK PHILOSOPHY - A CENTRAL ANALYSIS OF NURETTİN TOPÇU AND ACTION PHILOSOPHY -

Mevlüt UYANIK¹

Özet

1789 Fransız ihtilaliyle dünya sosyo-politik yapısı değişti; Monarşiden Cumhuriyet yönetimine, dinsellikten sekülerizm ve laikliğe geçiş başladı. Osmanlı devleti bu değişikliklere uygun ıslahatlar ve düzenlemeler (Tanzimat) yapmaya çalıştı; Üç Tarz-ı Siyaset ile uyum sağlamaya çalıştı. Osmanlıcılık, İslâmcılık ve Türkçülük politikalarından en sonuncusu ile Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Farklı içerikleriyle ortaya çıkan bütün fikirler ve akımlar, kuruluş aşamasındaki mahiyet ve hüviyet ilişkisindeki sorunları çözmeye yönelikti.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Cumhuriyet, Anadoluçuluk, Modernleşme

Abstract

The world socio-political structure changed with the 1789 French Revolution; The monarchy began to shift to secularism and secularism from the religious administration. The Ottoman state tried to make reforms and regulations (Tanzimat) in accordance with these changes; He tried to achieve harmony with three styles of politics. Ottomanism, Islamism and Turkism policy of the Republic of Turkey was founded with the latter. All ideas and trends emerging with different contents were aimed at solving the problems related to identity and identity in the establishment phase.

Keywords: Türkiye, Republic, Anadoluçuluk, Modernization

¹ Profösör; Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Anabilim Dalı, Çorum,
Eposta: mevlutuyanik@hitit.edu.tr

Giriş

Misak-ı milli sınırları içinde yeni bir ulus devlet oluşturmak ve yeni bir kimlik olarak Türklük tasavvurunu inşa etmek için ortaya çıkan bu fikir akımlarını (Resmi/Kemalist, Türkçü, Mavi ve Muhafazakâr Anadoluçuluğu) incelemektir. Anadolu milliyetçiliği ile resmi kimlik siyaseti Anadolu'yu merkeze alan ortak bir vatan duygusunda birleşirken zaman içinde evrilerek her biri diğerinin söyleminde gördüğü tutarsızlıkları ortaya koyan düşünce akımlarına dönüştü. Özellikle Mavi Anadoluçuluk, 1940'lı yıllarda resmi politikalarla Hasan Ali Yücel özelinde kurduğu gerek kurumsal gerekse de kişisel bağların da etkisiyle güçlendi. Mavi Anadoluçuluk hareketinin laik ve batılılaşma ile İyonya kültürünü merkeze alan modernleşme söylemine karşı, 'kültür temelli bir milliyetçiliğe, gelenekçiliğe' dönüşen Muhafazakâr Anadoluçuluk diyebileceğimiz karşı bir söylem geliştirildi. Bu hususa dair bilgi verilirken aynı zamanda Ali Fuad Başgil, Mümtaz Turhan, Nureddin Topçu gibi alimlerin oluşturduğu Muhafazakâr Anadoluçuluk anlayışının ilk Anadoluçuluk hareketi 1923-1925 arasında Mükrimin Halil Yinanç ve ekibinin çıkardığı *Anadolu* dergisi etrafında oluşan Türkçü veya Etnik Anadoluçuluk denilen tasavvurdan farkı da ortaya konulmaya çalışılacaktır. Türkiye'nin kuruluş döneminde yaşanan sorunları ve bunlara üretilen çözüm önerilerini, aralarındaki farkları analiz edersek, günümüzdeki çatışmaların ve ayrışmaların da nedenlerini bulabiliriz. Böylece farklılıkların aykırılığa dönüşmesine müsaade etmeyen bir "eşik" oluşturabilir ve bir arada yaşama motivasyonumuzu güçlendirebiliriz.

Türkler, yüzyıllarca medeniyet mihveri olan İpek Yolu üzerinde devletler kurmuşlar ve kadim dünyada bölgesel ve küresel güçler olarak etkin olmuşlardır. Selçuklu ve Osmanlı devleti Türkistan/Atayurt ve Türkiye /Anayurt arasında kurulan devletlerin simgelerini de Anadolu'da yeni devlet olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı forsunada bulundurarak bu bilinci bütün dünyaya ilan etmişlerdir.¹

Bu sürekliliğin temini Anadolu'yu yurt kılan Oğuzların Kınık ve Kayı boylarının kurdukları devletlerde Nizâmülmülk gibi bir âlim ve siyasetçiyi muallim olarak görmelerinde yatar. Çünkü yurtlandırmanın ruh ve manasını, ahlakını ve devamının şartlarını nesillere telkin edecek muallimleri, Nizamiye medreselerinde yetiştirdi.² Osmanlı da bu geleneği devam

¹ Mevlüt Uyanık, "Küreselleşme Olgusu ve İpek Yolu Medeniyetinin Yeniden Dirilişi", **Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sayı. 18-19 (2013) s.104-131

² Nurettin Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, Hareket yayınları, İstanbul.1970, s.54

ettirdi. Öyle ki, (fikirleriyle bildirimizin temelini oluşturan) Nurettin Topçu'ya³ göre, “Halife Osman'ın öldürülmesiyle dağılarak yıkılan İslâm cemaati, İslâmın ebedi ruhunu, Osmanoğullarının bir ruh rönesansı diyebileceğimiz manevi inkılaplarıyla tekrar yükseltilebildi” der. İslâm rönesansının onuncu asırda Anadolu'da yarattığı milletiz. Bu asırda başlayan milli tarihimiz on beşinci asırda Bizansın alınmasına kadar devam etti. Bu anlamda Osmanlılık, “Anadolu milliyetçiliğini içerisine almış, tarihi kaderin planı içinde bundan tam manasıyla insani değer taşıyan bir imparatorluk çıkarmış, ruhuna sahip bir milliyetçilik davası idi. Bu ruh İslâm'ın ruhu idi.”⁴ Dolayısıyla Türklerin fethettikleri toprakları “vatan” kılıp “yurt”landıran kültürel doku Hanefi-Maturidi İslâm yorumunun somutlaşmış şekli olan Horasan-Yesevi kültürüydü. Bu İslâm dünyasındaki öteki söylemlerden yani Arap ve Fars Müslümanlık tasavvurlarından farklıdır.⁵

Bu fikri ve kültürel sürekliliğe dikkat edilmezse, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş kodlarını değerlerirken, modernleşme ile batılılaşmayı özdeş gören sekülerleşmeyi öncelikli

³ Nurettin Topçu (1909-1975) Erzurum'lu bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da doğdu. Bezmialem Valide Sultan Mektebi ve Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi'nden sonra tahsilini Vefa İdadisi'nde sürdürdü. İstanbul Lisesi'nden mezun oldu (1928). Aynı yıl Avrupa'da tahsil için açılan imtihanlara girdi ve kazanarak Fransa'ya gitti. Fransa'daki tahsiline Bordo Lisesi'nde başladı ve buradan psikoloji sertifikası aldı. Görüşlerinden hayli etkileneneği mistik Maurice Blondel'le bu sırada tanıştı. Sosyoloji Cemiyeti'ne üye oldu ve ilk yazı denemelerini oraya gönderdi. 1930'da Strazburg'a geçti. Üniversite tahsiline başladı; Ruhیات ve Bediyat, Genel Felsefe ve Mantık, Muasır Sanat Tarihi, İçtimaiyat ve Ahlak, ilk zaman Sanat ve Arkeoloji dersleri aldı. O yıllarda Paris'te olan Remzi Oğuz Arık ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ile dostluklar kurdu. Tasavvuf Tarihi araştırmalarıyla tanınan Luis Massignon'la tanıştı. Blondel ve Bergson'dan sonra tanıdığı 3. mistiktir. Adnan Adıvar'ın Türkiye'ye dönüşünden sonra Massignon'a Türkçe dersleri verdi. Conformisme et revolte başlıklı doktora tezini hazırladı ve Sorbonne Üniversitesi'nde savundu (1934). Aynı yıl Türkiye'ye döndü. Galatasaray Lisesi'nde Felsefe öğretmeni olarak göreve başladı. Lise Müdürü Behçet Bey'in bazı öğrencilerinin geçirilmesi için yaptığı teklifleri yerine getirmediği için İzmir'e tayin edildi. Tekparti yönetimini tenkit eden “Çalgıcılar” yazısı yüzünden Denizli'ye sürgün edildi. Burada Said Nursi ile tanıştı ve Mahkemeleri'ni takip etti. Daha sonra tayini İstanbul Haydarpaşa Lisesine çıktı, bir müddet sonra vefa Lisesine geçti, uzun yıllar İstanbul Lisesi'nde çalıştı ve buradan emekli oldu (1974). Bu görevlerine ek olarak 27 Mayıs ihtilaline kadar Robert Kolej'de Tarih ve İstanbul İmam Hatip Okulu'nda Dinler Tarihi Dersleri verdi. “Bergson” adlı çalışmasıyla Doçent oldu ve İstanbul Edebiyat Fakültesi H. Z. Ülken'in kürsüsünde “eylemsiz Doçent” olarak bulundu, fakat kendisine kadro verilmedi ve Üniversite'ye alınmadı. Fikri faaliyetlerini Türk Kültür Ocağı, Türk Milliyetçiler Cemiyeti, Milliyetçiler Derneği ve Türkiye Milliyetçiler Derneği'nde sürdürdü. 1975 Nisanında hastalandı. Hastalığının teşhisinde güçlük çekildi. Pankreas kanserine yakalandığı ameliyatta belli oldu. 10 Temmuz 1975 tarihinde vefat etti. Fatih Camii'nde kılınan namazdan sonra Topkapı'da Koza kabristanına defnedildi. Hayatı ve eserleri için bkz. İsmail Kara, “Nurettin Topçu Bibliyografyası I, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.523-551. Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, Dergâh yay. İstanbul.2016, s.117 vd. Ali Osman Gündoğan, **Nurettin Topçu: Hayatı**, s.1-3; <http://aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Nurettin-Topcu-Hayati.pdf?i=1> a.mlf, “Topçu ve Hareket Felsefesi, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.16; Mustafa Kutlu, “Suya Hasret (Nurettin Topçu İçin Bir Biyografi Denemesi)” **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.8-14, Selim Somuncu, “Modernist İdeolojinin Karşısında Gelenekçi Bir Reformist: Nurettin Topçu”, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.220, Topçu, “Millet Mistikleri”, s.107. Yusuf Turan Günaydın, “Nurettin Topçu Bibliyografyası II: Hakkında Yazılanlar”, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.552-560, Lütfi Şehsuvaroğlu, **Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu**, Elips. Yay. Ankara. 2011, s.59-69.

⁴ Nurettin Topçu, **İslâm ve İnsan**, Hareket yay. İstanbul.1969, s.5, **Yarınki Türkiye**, Yağmur yay. İstanbul.1961, s.12, “Millet Mistikleri”, (**Bütün Eserleri 15**) Dergâh yay. İstanbul.2001, s. 110

⁵ Mevlüt Uyanık, “Yeni Bir Türk-İslâm Medeniyeti Tasavvuru İçin Hoca Ahmed-i Yesevi ve Yönteminin Önemi” **Diyanet İlmî Dergi**, cilt.52, sayı:4, Aralık 2016; s.191-214; **Selefi Zihniyet, Arap Baharı ve Türkiye**, Araştırma yay. Ankara. Eylül. 2016, s.107-136; “Millî Birlik Ve Toplumsal Barışın Tesisinde Din Ve Felsefenin Rolü -15 Temmuz 2016 Sonrasında Yeni Bir Din Dili Oluşturmanın Gerekliği Üzerine”, **Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Mâtürîdîlik İncelemeleri Dergisi**, c. 1, sayı. 1. 2017; <http://estudamdergi.orgu.edu.tr/index.php/maturidilik/issue/view/Issue/22/101>, 21.06.2017.

hedef olarak gören laik bir devlet diye başlayan tahliller eksik ve güdük kalır.⁶ Özellikle bu bağlamda ‘Diyanet İşleri Başkanlığı anayasal bir kuruluş olarak niçin tesis edilmiştir? Dini sahih kaynaklardan öğrenip öğretilmesi için tefsir ve hadis külliyyatı neden oluşturulmuştur?’ soruları askıda kalır. Eğer bu iki soruya “din ve siyaset ilişkilerinin birbirlerinden tamamen ayrıl(a)mayacağı gerçeğinden hareketle dinin devlet denetimi altına alınması” diye cevap verilirse, son zamanlarda yapıldığı üzere kuruluş dönemini “Kemalizm ve İslâm” savaşı ikilemiyle açıklamak yetersiz kalır.

Son on beş yıl da Türkiye’de muhafazakâr demokrasi adına görülen gelişmeleri analiz ettiğimizde⁷ Anadolu’da Kurulan Yeni Bir Devlet ve Felsefesinin de Atatürkçülük ve bunu da Kemalizm ile özdeşleştirip, sürekli devlet kuran bir geleneğin son hamlesini bir ideolojiye indirgeyerek karşı bir ideolojiyi İslâmcılık adına sunulmasının tutarlılığı yoktur. Ayrıntılı analiz gereken bu hususlara rağmen Türkiye Cumhuriyeti geçiş sürecini “İslâm ile Kemalizm arasında cereyan eden mücadele, bunun yansımaları da Nakşibendîlik/sünnî ve Bektâşîlik/bid’î din anlayışı diye sunmak Yeni Devletin “kuruluş zekâ”sının anlaşılmadığını gösterir.⁸

Türkiye isminin seçiminden başlayıp, iştişare ve şura anlamıyla Türk-İslam düşüncesindeki işlevseliliği ve modern dünya paradigmasındaki yeri açısından Cumhuriyet’in benimsenmesi, dini değerlere önem veren monarşiden Diyanet İşleri Başkanlığının kurulmasıyla benzer dikkati gösteren laik bir sisteme geçişin aslında 2. Meşrutiyetten itibaren ortaya konulan seçeneklerin hulasası olması kurucu askeri ve sivil aydın bürokratların seçkin zekâlarının bir ürünüdür.⁹

⁶ Mevlüt Uyanık, **Sivil İtaatsizlik ve Dini Değerler**, *Elis Yayınevi, Ankara 2010, s.21-75.*

⁷ Mevlüt Uyanık, “Türkiye’nin Son 15 Yılında Siyasal ve Sosyal Kimlik Teşekkülü Süreci Analizi: Muhafazakâr Demokrat; “Müslüman Demokrat” ve “Dindar Demokrat” Tasavvurları-Yeni Bir Din Oluşturmanın Gerekliliği-“ **HfSA ve İstanbul Barosu’nun düzenlediği Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar –VIII** (15-18 Mayıs 2017, İstanbul) Sempozyumuna sunulan bildiri

⁸ Bedri Gencer, “Sünnîlik ile Haşhaşîlik arasında İslâmcılık <http://www.star.com.tr/acik-gorus/sunn-eelik-ile-hashas-eelik-arasinda-İslâmcilik-haber-1044534/> 18.07.2015 Hatlar ve saflar ayrılırken <http://www.star.com.tr/acik-gorus/hatlar-ve-saflar-ayrilirken-haber-1045944/> 25.07.2015.

Mevlüt Uyanık, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluş Felsefesi Kemalizm ve İslâm Çatışmasıyla Açıklanabilir mi?” http://www.anahaberyorum.com/turkiye-cumhuriyetinin-kurulus-felsefesi-kemalizm-ve-İslâm-catismasiyla-aciklanabilir-mi-haberi-0_05.09.2015; <http://www.haberlotus.com/2015/08/31/turkiye-cumhuriyetinin-kurulus-felsefesi-kemalizm-ve-İslâm-catismasiyla-aciklanabilir-mi/#.Verb6yXtmko>, Ağu 31, 2015

⁹ Ziya, Gökalp, **Makaleler IX**, Kültür Bakanlığı yay. İstanbul.1980, s. 139. Türk terimi bkz. Reha Oğuz Türkkan, “Türk Tarih Tezleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye yay. Ankara. 2002, c.1, s. 409-422. Ekrem Memiş, “Ortadoğu’da Türklerin Varlığı Tartışmaları”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye yay. Ankara. 2002, c.1, s. 435-448. Türkiye (Türkiye) ismini Anadolu’da ilk kullanılan topluluk Keltler olduğu söylenilmektedir. Hatta Keltlerin İskoçya’da kurdukları devletin başkentinin adı da Türkiye’dir denilmesi için bkz. Özgür Barış Etlî, **Göbekli Tepe ve Ön Türkler**, Gece kitaplığı yay.2016, s. 105. Anadolu’da Türklerin konumu hakkında Atatürk’ün sözleri için bkz. <http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/3756/> <http://www.atam.gov.tr/duyurular/milliyetcilik-milli-birlik-ve-beraberlik> <http://okonuz.blogspot.com.tr/2017/02/on-bin-yillik-turk-yurdu-anadolu.html>

1. Tarihi Arka Plan: Türkiye Cumhuriyeti'nde Mahiyet ve Hüviyet İlişkisi

Kadim Dünyanın küresel gücü olan Osmanlı, Karlofça antlaşmasıyla (1699) başlayan bir duraklama ve akabinde gerileme dönemine girdi. 1498'de Portekizli *Vasko dö Gama*, Ümit Burnu'nu geçerek Hindistan'a vardı. Böylece Portekizliler Hindistan denizyolunu buldular. Fransa Mısır'ı işgal etti. (1798) Ortadoğu ve Uzakdoğu'un bütün maddi zenginliklerini Batı'ya aktarılmasıyla Kristof Kolomb'un İspanya'dan yola çıkıp Amerika'yı keşfiyle (1492) Batılı ülkelerin siyasi ve ekonomik açıdan güçlenme sürecini hızlandırdı. 1789 Fransız ihtilaliyle dünya sosyo-politik yapısında monarşiden Cumhuriyeti, dinsellikten sekülerizm ve laikliğe, krallıktan cumhuriyete geçişe başladı. Osmanlı devleti de Batı karşısında yaşadığı sorunlara fikri, siyasi ve iktisadi çözümler (tanzimat/ıslahat) bulmaya çalıştı.¹⁰

Modern zamanlarda toplumsal sözleşmeden hareketle devletin ne olduğunu anlama çabasına, Devleti tarih içine yerleştirerek yani tinsel bir boyut yükleyerek anlamak verimi artırabilir. Cumhurbaşkanlığı forsundaki on altı yıldız, aslında devletin tarih içinde tin/maneviyatın ve mahiyetin somutlaşmış şekli olduğunu gösterir. Hüviyetler, aynı mahiyetin ve inniyetin farklı zaman ve mekânlarda tezahür etmiş şekilleridir.¹¹ Osmanlı da Tanzimat ve ıslahatlar adı altında mahiyetini koruyama çalışmış, önce Genç/Jön Türkler yeni ve güncel bir “ruh anlayışı” yani kimlik arayışına başlamışlardı. Ama Üç Tarz-ı Siyaset ile (İslâmcılık, Osmanlılık ve Türkçülük) dağılmayı bir süre erteleyebildi. Bunu döngüsel tarih tasavvuru ile izah edecek olursak, her insan gibi devletlerde doğar, büyür ve ölür, önemli olan o geleneği devam ettiren yeni ve sıhhatli bir yapı/çocuktur. Kurulan devletlerin reel politik gereği isimleri ve kimliklerin farklı olması mahiyetinin de farklı olacağı anlamına gelmez. Fransız ihtilaliyle yeni politik ve reel durum olan Ulus Devlet ile ortaya çıkmak için toplumsal sözleşmenin ötesinde yeni bir kimlik inşa etmek gerekiyordu. Ulus/millet ve devlet olmanın yolu, halka tarihsel bir kimlik veren mitik bir anlatı inşa etmekten geçiyordu. Bir

¹⁰ Mevlüt Uyanık, Bilginin İslâmleştirilmesi ve Çağdaş İslâm Düşüncesi (Doktora tezi) **Ankara Okulu Yayınları**, Ankara, 214, s.13-71; Modern İslâm Düşüncesi'nin Teşekkül Devri: Modernist ve Gelenekselci Eğilimler Merkezli Bir İnceleme, **Muhafazakâr, Düşünce Dergisi**, yıl.12, sayı.47, Ocak-Nisan 2016, s.9-19.

¹¹ “1925 yılında bir talimatname ile son şeklini alan Cumhurbaşkanlığı Forsu, cumhurbaşkanlığı makamını temsil eden en üst simgedir. Cumhurbaşkanının bulunduğu her yerde; bayrak direğinde, çalışma masasında, makam arabasında yer alan fors, 1922 yılından beri kullanılmaktadır. Bir güneş ve etrafında 16 yıldız olarak yer alan simgeye Cumhurbaşkanlığı Arması, bu armanın Türk bayrağının sol üst köşesine uyarlanmış haline Cumhurbaşkanlığı Forsu denir. Armada yer alan yıldızların sayısının 16 olması ve bunların tarihte kurulmuş olan Türk devletlerine işaret etmesi meselesi, Cumhuriyetin erken döneminde olmasa da 1960'lı yıllardan beri tarihçiler arasında tartışma konusu olmuştur. Forstan bağımsız olarak, 16 Türk devleti sayısının belirlenmesi çalışmaları, bir rivayete göre Atatürk zamanında bir heyet tarafından ele alındığı söylenmiştir.” Forsun şekli ve önemi, amblemdeki güneşin ve yıldızların bir anlamının olup olmadığı, varsa bu anlamlandırmanın ne zaman ve hangi saiklerle yapıldığı; bundan mütevellit 16 Türk devleti meselesinde yaşanan tartışmalar için bkz. Emrullah Öztürk, “Cumhurbaşkanlığı Forsu Ve 16 Türk Devleti Tartışması”. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü **Atatürk Yolu Dergisi**, S. 57, Güz 2015, s. 79-99

köken bulunur ve toplumun bugünkü mevcudiyeti dil, kültür ve değerler açısından bu kökene bağlanırsa sorun önemli oranda halledilir fikri hâkimdi.¹²

Bu arayış zorunluluktan kaynaklanmış olsa gerektir, çünkü 11. yüzyıldan itibaren müslümanlaşan Anadolu'da toplu din değiştirmelerle melez Anadolu Türklüğü oluşmuştu. Moğolların istilas ve geri çekilmesi, 19.yüzyıldan itibaren Kafkas Müslüman halkların göçüne ilaveten Balkanları kaybetmemiz üzerine bölgede yaşayan Türklerin yanısıra Arnavut, Boşnak ve diğer Müslüman birimler göçerek Anadolu'ya yerleştiler. Bölgenin kadim halklarından olan Arap ve Kürtleri de düşününce Anadolu mozaiginden yeni bir millet tasavvuru oluşturmak üzerinde duruldu.¹³ Diğer bir ifadeyle Fransız ihtilalinden itibaren oluşan yeni sosyo-politik durumlara karşı bir tez geliştirmeye çalışan arayışlar devam etti.

Yukarıda bahsettiğimiz üzere Türkiye Cumhuriyeti Üç Tarz-ı Siyaset'ten¹⁴ Türkçülüğü yeniden okuyarak jeopolitik açıdan dünyanın en stratejik yerlerinden biri olan ve Osmanlı'nın kurucu mekânı olan Anadolu'ya çekilerek tesis edildi. Aslında bu seçimin tarihi 1822 yılında Osmanlı devletini tehdit eden tehlikelerden kaçınmak için üç seçenekli bir çözüm önerisini içeren bir tezkireye kadar gider. Sonraları Reisül küttab olan Akif Efendi'in hazırladığı bu seçeneklerden biri devletin kuruluş yeri olan "Anadolu'ya çekilme" planıydı.¹⁵

Öyle gözüküyor ki, Türkçülük ve Turancılık fikri devletin parçalanmasına karşı en son geliştirilen bir *bilinçlilik refleksidir*. Ziya Gökalp "Turan fikrini ortaya attığı zaman ümmetçilikten milliyetçiliğe geçişin sağlanarak din adamlarının kapkara taassubuna ve kara cahilliğine zorunlu bir tepkiydi" de denilmektedir. Bu bağlamda Türk Ocağı 15 Mart 1912'de kurulmuş, 1930 yılına kadar Türkiye'nin en etkili siyasi/ideolojik düşünce merkezi olmuştur. Millî Mücadele döneminde ise Turan ideolojisi geriye çekilmeye başlamış, yerine Anadolu merkezli bir Türk kimliğinin inşası öncelenmeye başlanmıştır. *Anadoluculuk*,

¹² Bunların Hegelci bir bakış açısı olduğu söylenebilir, Derida'dan hareketle, bunların olmayan bir şeyi varetmesi ve insanı bir yurttaş şeklinde eleştiri de olabilir. Zeynep Direk, *Çağdaş Felsefe II*, AÜ. AÖF. Yayınları, Eskişehir, 2012, s.96

¹³ Cengiz Aktar, "Osmanlı Kozmopolitizminden Avrupa Kozmopolitizmine Giden Yolda Ulus Parantezi", **Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce IV: Milliyetçilik**, Ed. Tanıl Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.77-78'den aktaran Emre YILDIRIM; **Modern Cumhuriyetin Kimlik Arayışları: Kayıp Kimliğin Peşinde Mavi Anadoluculuk Hareketi**; İÜ SBE, Basılmamış Doktora Tezi İstanbul, 2012; s.159

¹⁴ Mevlüt Uyanık, *Üç Tarz-ı Siyaset: Bir Üst Kimlik Tasarımı Olarak Türkiyelilik*, Metropoli Yayınevi, İstanbul, 2003, Metin Çınar, *Anadoluculuk Hareketinin Gelişimi ve Anadolucular ile Cumhuriyet Halk Partisi Arasındaki İlişkiler (1943-1950)* Ankara Üniv. SBE, Basılmamış Doktora Tezi. Ankara – 2007, s.5. Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, Dergâh yay. İstanbul, 2016, s.120. Nurflen Gürova, Ahmet Demirel, Özen Ülgen, Sezgi Durgun, Yüksel Taşkın, İsmet Akça, Murat Koraltürk, Edit: Ahmet Demirel, Süleyman Sözen: **Türk Siyasal Hayatı**, AÜ, AÖF Yayınları, Eskişehir, 2013, s.8-9, 121-122, Lütfi Şehsuvaroğlu, **Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu**, Elips. Yay. Ankara. 2011, s.76, 117-118

¹⁵ "Müslümanlar üç karardan birini seçmelidirler: ya Allah'ın emrine ve Muhammed'in kanununa bağlı olarak, mülk ve hayatımıza önem vermeksizin, halâ elimizde bulunan eyaletleri sonuna kadar savunmalıyız; ya onları terkedip Anadolu'ya çekilmeliyiz; ya da sonuncu olarak –ki Allah bunu yasaklar- Kırım, Hindistan ve Kazan halklarının örneğini izleyip kölelik menziline inceciz" Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Dogusu**, 8. Baskı, (Çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. 2001, s. 323 den alıntılan Çınar, **Anadoluculuk Hareketinin Gelişimi**, s.41

Memleketçilik ve Türkiyecilik de denilen bu bakış açısının Nüzhet Sabit ve Raşit Hatipoğlu gibi sosyalizmi savunanları da olduğunu düşündüğümüz zaman o şartlardaki reel politik gereği üretilen bir söylem olduğu ortaya çıkar. Aslında Turan-Anadolu mücadelesi, dönemin koşullarına ve İttihat ve Terakki'nin yönelimlerine göre seyir izlemiştir.¹⁶ Anadoluçuluk söyleminin teorisyenlerinden Topçu'ya göre Göklap'ın maddi milliyetçiliği İslâmiyet'in birleştirici ruhundan uzak olduğu için başarılı olamaz. Çünkü İslâmiyet, Türk'e ilahi ruhu bağışladı. Türk İslâma kendisini verdi, der. Batıcılık gibi Turancılık da maddi unsurları önemseydiği için daima bölünebilmek, sonsuz parçalara ayrılabilme niteliğine sahiptir. Oysa ruh cevherinin temel yapısı birliktir, çokluk içinde birlik yaşatmaktır.¹⁷

Bu bağlamda “Anadoluçuluk” 20. yy. başlarında 1. Dünya savaşından yenik çıkan ve parçalanmış Osmanlı İmparatorluğu'ndan geriye kalan Anadolu topraklarını merkeze alarak ortaya konulan yeni reel politik ve siyasi tutumla kimlik edinme süreci doğrultusunda benimseyen bir yaklaşım ve hareket” olarak ortaya çıkar.¹⁸ Diğer bir ifadeyle “Anadoluçuluk düşüncesi, Osmanlı imparatorluğu'nun çöküş sürecinde yaşanan krizlere çözüm olarak gündeme gelen ve “hudut tanımayan” kurtuluş ideolojilerine karşı oluşan tepkilerden kaynaklanmıştır. Bu tepkinin temelinde “yaklaşık iki buçuk yüzyıllık bir *kovulma, geri çekilme ve büzülme tarihi*”nin yaşanmışlığı söz konusudur. İmparatorluğun son döneminde yaşanan mekânsal küçülmenin sonucunda “daralmanın ideolojisi” olarak ortaya çıkan bu düşünüş, ulus-devletin ve milletin kurucu unsurlarının basında gelen coğrafyayı/toprağı temel alan bir milliyetçilik ideolojisidir.”¹⁹

İslâmcılık, Türkçülük ve Turancılık, Batıcılık, Mavi, yani Seküler-Batıcı-iyonya ve Akdeniz kültürüne dayanan Anadoluçuluk ile İslâmi değerleri yeniden okumaya çalışan Nurettin Topçu Anadoluçuluğu bu bağlamda yapılan okumalardır. Yeni Devlet, kuruluş yeri olarak Anadolu'yu seçtiği için burada hâkim olan Ata yurdumuz Orta Asya Kültürü, burayı yurtlandırırken istifade ettiğimiz Roma ve Bizans Kültürlerinin bileşkesi olan Selçuk ve Osmanlı Kültürlerinden istifade ederek kendine özgü bir “Cumhuriyet kültürü” oluşturmayı

¹⁶ Lütfi Şehsuvaroğlu, *a.g.e.*, s.97. Çınar, *Anadoluçuluk Hareketinin Gelişimi*, s. 40. Tuğrul Korkmaz, *Tipolojik ve Kuramsal Bağlamda Milliyetçilik ve Anadoluçuluk*, a kitap, Ankara.2016; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul. 1975.

¹⁷ Demirel, Sözen, *Türk Siyasi Hayatı*, s.122-123 Cemal Şakar, “Topçu'da Türk-İslâm Harikası Olarak Millet ve Milliyetçilik” *Hece Dergisi*, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl:10, sayı:109, Ankara.2005, s.268-269; Lütfi Şehsuvaroğlu, *a.g.e.*, s.79, krş. Recep Şentürk, *İslam Dünyasında Modernleşme ve Toplum Bilim*, İz yay. İstanbul.2016, s.147-148; *Türk Düşüncesinin Sosyolojisi*, İz yay. İstanbul. 2017, s.78-88, 140.

¹⁸ Köksal Alver, “Anadoluçuluk ve Nurettin Topçu” *Hece Dergisi*, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl:10, sayı:109, Ankara.2005, s.258; Şakar, “Topçu'da Türk-İslâm Harikası Olarak Millet ve Milliyetçilik” *Hece Dergisi*, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl:10, sayı:109, Ankara.2005, s.265-267

¹⁹ Metin Çınar, *a.g.t.*, Önsöz IV.

denemiştir.²⁰ Bu anlamda “misak-ı milli kavramı, Türkiyecilik, Memleketçilik ya da Anadoluçuluk tezlerini gerçekçi bir hedefe kitlemiş ve İstanbul’dan bakılan geniş ufuklu eski perspektifler yerine doğrudan doğruya Anadolu’ya kendi gerçeğini gören insana yönelinmiştir.”²¹

Bu noktadan hareketle yeniden varoluş mücadelesinde uygulanan politikaların tutarlılığını analiz etmek gerekir. Nitekim Osmanlı ve Selçuklu geçmişini göz ardı etmeyi deneyerek, Eti, Sümer, Hititlere yönelmeyi mitik temel arayışı olarak görebiliriz. “Ulus devletlerin kuruluşları esnasında tarih ve arkeolojiye özel bir önem verdikleri ve meşruluklarını geçmiş uygarlıklara dayandırmaya çalıştıkları görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş aşamasında tarih, arkeoloji, antropoloji ve dilbilim gibi disiplinler yeni Türk devletinin meşruluğunun sağlanmasında önem kazanmıştır. Gene bu disiplinlerden Türk ulusunun bilincinin yeniden şekillendirilmesinde yoğun şekilde yararlanılmıştır. Türkiye’de bilhassa Tek Parti Dönemi’nde Orta Asya prehistoryası, Sümer ve Hitit medeniyetleri üzerine yapılan araştırmalarda da bu temel hedeflerin gözetildiği görülmektedir.”²²

2. Türkiye Cumhuriyeti Kuruluş Dönemi ve Anadoluçuluk Felsefesi

Öncelikle Anadolu kavramını kısaca açıklayalım: Eski Yunancadaki ‘Anatole’den gelen ‘Anatolia’, Doğu ve Doğulu anlamlarında “güneşin doğduğu yer demektir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin ulus-devlet milliyetçiliğini üzerine kurduğu milli kimlik ve aile tanımına uygun bir okuma yapılarak Ana+vatan ve ana+dolu şeklinde Türk milli kimliğinin benimsenmesinde, devlet baba ve Anadolu imgesi özdeşleştirilmiştir.²³ Aslında Anadoluçuluk fikri Kurtuluş Savaşını “bir hayat hamlesi/ *élan vitale*” olarak görüp, *Anadolu’nun vatanlaşması için gerekli donanımı sağlamayı* bir zorunluluk olarak görmektedir.²⁴ Yeni bir ulus devlet oluşturmak ve yeni bir kimlik olarak Türklük tasavvurunu inşa etmek için ortaya çıkan fikir akımları ana hatlarıyla şöyledir:

2.1. Türk Milliyetçiliği

Modernleşme süreciyle birlikte Osmanlıcılık, İslâmcılık ve Türkçülük/Turancılık olmak üzere üç temel ideoloji savunulmuş; ulus-devletin kurulmasıyla birlikte radikal Batılı seküler modern kimlik bağlamında Türk milliyetçiliği resmi ideoloji olarak benimsenmişti.

²⁰ Alver, Anadoluçuluk ve Nurettin Topçu, **Hece dergisi**, s.262-263, Filiz Yenişehirlioğlu, Selçuk Mülayım, Bahadır Gülmez, Hayri Esmir, Billur Tekkök, Hüseyin Sabri Alanyalı, Elif Kök, Editör Bahadır Gülmez, **Kültür Tarihi**, AÜ, AÖF Yayınları, Eskişehir, 2013, s.12

²¹ Lütfi Şehsuvaroğlu, **a.g.e.**, Elips. Yay. Ankara. 2011, s.76, 97,117-118. Fırat Mollaer, **a.g.e.**, s. 86

²² Bkz. Ulaş Töre Sivrioğlu, “**Tek Parti Döneminde Orta Asya Ve Sümer-Hitit Araştırmaları**” Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Manisa.2012, s.III, VII; Emre YILDIRIM, **a.g.t.**, s. 150 vd

²³ Yıldırım, **a.g.t.**, s. 158

²⁴ Çınar, **Anadoluçuluk Hareketinin Gelişimi**, s.IV

Ziya Gökalp'in milliyetçilik anlayışının bunda etkisi çoktur.²⁵ Tek parti ve millî Şef İnönü döneminde (1923-45/50) Kemalizm nitelemeyle resmî ideolojiye dönüştürülmeye çalışılmıştır. Bu nitemele Atatürkçülük olarak 1980 sonrası Türkiye'sinde yeniden tanımlanmıştır. Buradaki hareket noktası Nutuk'taki Milliyetçilik (CHP'nin 2. Oku) kültürel ve mekânsal/Anadolu milliyetçiliktir, yani mevcut sınırlar içinde millî aidiyeti tanımlar.²⁶ Çünkü 1789 Fransız ihtilali sonrasında değişen yenedünya paradigmasında ulusçuluk ve laiklik temel alınmış, Türkiye Cumhuriyetini kuran elit kesim de dâhil o zamana kadar bütün aydınlar, bürokratlar devlet nasıl kurtulur sorusunun cevabını aramışlardır. Son dönem modernleşme projelerini bağlamında gelinen noktada bir "Türk Milleti" oluşturmanın gerekliliğini görmüşlerdir. Dolayısıyla 1920 yılların başında ortak bir platformda buluşan resmi Anadoluçuluk (Kemalist) söylem, modernist bir radikalizme, Anadolu milliyetçilik zaman içinde gelenekçiliğe ve muhafazakârlığa evrildi.²⁷

Bununla birlikte Topçu, önemli bir millet mistiği olarak gördüğü kayınpederi de olan Hüseyin Avni Ulaş'ın Birinci Meclis'in İkinci Grubu gibi cumhuriyetin ve bunun fikri temellerinin sahiplenicisi olmuştur. Bu anlamda ilk meclisin vekilleri Mustafa Kemal Paşa'nın zekâsının gücüne dayanan "otoritesini", Hüseyin Avni'nin ise "kalplerde oluşturduğu saltanatını" hissediyordu, der. Fakat hem radikal modernleşmeye hem de materyalist dindar dediği bazı muhafazakâr kesimlere yönelttiği eleştirilerden dolayı Cumhuriyet'in mağduru da olmuştur. Şehsuvaroğlu'nun ifadesiyle, Topçu "Cumhuriyetin bir kenarda kalmış ayağıdır."²⁸

Yeni kurulan devlet eliti « misak-ı milli » diyerek bu yapının merkezini, Anadolu'yu vatan kılarak, fiziki ve siyasi sınırları olarak belirleyerek Anadolu'yu Türk milli kimliğinin merkezine yerleştirecekti. Velhasıl ister Kemalizm, ister Atatürkçülük olarak evrilsin kuruluşun temel fikri, Anadoluçuluk olup, Türk kimliğinin Osmanlı yorumundan Anadolu yorumuna geçişi süreci, Cumhuriyetin ilanı sonrasında gerçekleşecek yeni kimliğin en belirleyici ögesi olarak işlenmiştir. Böylelikle I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlıcılık, İslâmcılık ve Turancılığa yöneltilecek eleştirilere de karşılık verildiği düşünüldü.²⁹

Bu kimlik tasavvurunun oluşumunda tam bu nokta; yani Türk tarihine mi, yoksa Batı/Grek tarihine mi öncelik verilecek cevabı, Mavi Anadoluçuluk ile Muhafazakâr

²⁵ Çınar, **a.g.t.**, s. 16 vd. Cemal Şakar, "Topçu'da Türk-İslâm Harikası Olarak Millet ve Milliyetçilik" " **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s. 266

²⁶ Demirel, Sözen, edit; **Türk Siyasi Hayatı**, s.123-124

²⁷ Şehsuvaroğlu, **Türk Sosyalizmi**, s.118-119. Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, s.215. Çınar, **Anadoluçuluk Hareketinin Gelişimi**, s. 2,5

²⁸ Şehsuvaroğlu, **Türk Sosyalizmi**, s.146. Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, s.133

²⁹ Yıldırım, **a.g.t.**, s. 159-160.

Anadoluculuk farkını belirleyecektir.Çünkü bunun farkına varılması durumunda, Muhafazakâr Anadoluçuluk tasavvurunun Anadolu'yu İslâmsızlaştırma amacıyla modernleşme ile batılılaşmayı özdeşleştiren, taklitten öte gidemeyen jakopen resmi seküler yapıya dönüştürülmesine, Mavi Anadoluçuluk da, İslâmsızlaştırmada ortak ama tepeden inmece batılılaşma ile modernleşmenin risklerini gidermek isteyen iki farklı Anadoluçuluk tasavvuru olarak ortaya çıkar. Her ikisinin de kaygısı «toplum, devlet tarafından biçimlendirilerek, 'millet'leştirilmesinin ortaya çıkaracağı sorunlardır. Çünkü bu jakoben tavır da, millet, devletin ve onu yöneten kadroların tasavvurlarına göre nitelikler kazanacaktır.³⁰

2.2. Mavi Anadoluçuluk

İslâmlaşmazlaştırma da aynı ama Türklük tasavvurundaki sıkıntıları gören ve İyonya ve Akdeniz kültürü merkezli okumalarla Anadolu merkezli seküler bir kimlik inşası çabasında olan öğretiye *Mavi Anadoluçuluk* denilir. “Yahya Kemal'den başlayan Nev-Yunanilik düşüncesinin, Anadolu'da yeni bir Rönesans ve hümanizma anlayışı bağlamında milli söylemi tarihsel süreklilik içinde kurma girişimini farklı bir bağlama taşıyarak Anadolu'nun eski tarihine gönderme yapmasında temel argüman haline geldiği görülecek olan Halikarnas Balıkcısı'nın yeni yaklaşımı Mavi Anadoluçu çizginin temel referans noktasını oluşturacaktır.”³¹

1940'lar ve 1950'lerde ortaya çıkan Mavi Anadoluçuluk akımına göre de Batılılaşma ile modernleşmek aynı anlama gelir, ama radikal batılılaşmaya ciddi eleştirileri vardır. Batı medeniyetinin kaynağı Batı Anadolu'daki ve Orta Asya'daki kültürdür, öze dönüş buralardan hareketle yapılmalıdır. Özellikle Sabahattin Eyüboğlu, Halikarnas Balıkcısı, Melih Cevdet Anday, Azra Erhat gibi isimlerden oluşan Mavi Anadoluçular için Batıda Antik Felsefe'nin doğduğu İyonya olmak üzere Anadolu tüm medeniyetlerin beşiği olup medeniyetler buradan doğmuş ve yükselmiştir. Bunlara göre yeni kimlik inşasında İslâmi unsurlara değil, Anadolu sembollerine ağırlık verilmelidir. Diğer bir ifadeyle “Anadolu uygarlıklarına ırk temeli dışında kültür ve medeniyet ortaklığı noktasından baktığı ve bu uygarlığı bütünüyle benimseyen bir Türk kimliği profili çizdiği görülmektedir.”³²

³⁰ Bu yöndeki değişim izleri, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden, erken Cumhuriyet döneminde tek parti iktidarının kurulmasına dek uzanan ve aralarında benzerlikler bulunan iki dönemin ideolojisi bağlamında, devlet ve milli kimliğe bakış etrafında ayrıca çalışılabilir. Bkz. Yıldırım, **a.g.t.**, s. 144.

³¹Yıldırım, agt, s.247-248; Nihat Piriççi, **Felsefeyi Anadolu'da Yeniden Yurtlandırmak: Mavi Anadoluçuluk**, HÜSBE, Basılmamış Master Semineri. Çorum, 2015.

³² Yıldırım, **a.g.t.**, s.253

“Mavi-Anadolucuların milli kimlik tanımlarında, evrensel modernite ve hümanizm değerlerini kabul etmeleriyle birlikte bu değerleri Anadolu’ya özgü yerel/folklorik unsurlarla birleştirerek formüle ettikleri görülmüştür. Bu formül de modern Türk kimliğini, hümanizmin gerçek kaynağı olarak gördükleri Anadolu hümanizmine bağlı olarak tanımlarken; bu kimliğin Türk Rönesansı ile gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda tez, Yahya Kemal, Yakup Kadri, Ahmet Hamdi Tanpınar, Hilmi Ziya Ülken, Hasan Ali Yücel gibi isimlerin milli kimliğe yaklaşımlarının Mavi-Anadoluculuk düşüncesinin düşünsel temelleri olarak belirlediğini; bu entelektüel arkaplan üzerinden hareketle Mavi Anadolu’ya özgü bir kimliğin yaratılabileceğini iddia etmektedir”. Bu açıdan Mavi Anadolu milliyetçiliği, herşeyden önce ‘bilinç’e bir şekil veren, dünyayı anlamlandırmayı sağlayan bir söylem; böylece de kolektif kimlikleri belirleyen, günlük konuşmaları, davranış ve tutumları yönlendiren bir algılama biçimi iddiasıyla ortaya çıkar.³³ Buna Türk Hümanizmi ve/ya ilk yol ve yöntem ile örtüştüğü yerlerin fazlalığından dolayı Mavi Kemalizm de denilir.³⁴

2.3. Türkçü (veya Etnik) Anadoluçuluk

İslâm’ı bir ara figür olarak düşünenler ya da salt Turancılığa indirgeyenler; bunlara da Anadoluçu denilir. Yeni bir tarz milliyetçilik savunulur, ilim, kalkınma ile birlikte maneviyatı da önceler. Bu anlamda ilk Anadoluçuluk hareketi 1923-1925 arasında Mükrimin Halil Yinanç ve ekibinin çıkardığı *Anadolu* dergisi etrafında oluşmuştur. *Türkçü veya Etnik Anadoluçuluk* olarak adlandırılan kesim Anadolu’yu dünyaya değil “öze” ve “yerel olana” açılan bir kap olarak görür. Türkçü Anadoluçuluğun fikir önderlerinden Remzi Oğuz Arık’a göre milliyetçilik idealinin ağırlık merkezi olarak vatan kavramının kabul edilmesi bir “realite”dir.

Bu realiteyi oluşturanlar Türk kütlesi ve Türkmen kütlesidir. Bu “esas kütle” memleketin dil, nüfus, toprak, sınır, siyaset, eğitim, ekonomi, sağlık gibi bütün devlet çalışmalarının temel unsurlarıdır. Ruh dünyamızın büyülerinden bir “millet mistiği” olan Remzi Oğuz Arık’ın³⁵ Coğrafya’dan Vatana adlı eserinde belirtilen “realist milliyetçilik” savunulur. Topçu’ya göre, bu görüş, birisi vatan gibi maddi, diğeri de din gibi ruhi/manevi iki kuvvete bağlı olup, İstiklâl savaşından güç alır. Çünkü bu savaş ve milli uyanış, “kemiyete karşı keyfiyetin, mekanizme karşı yaratıcı hamlenin zaferidir.” Toprak parçasının kendi başına bir

³³ Yıldırım, a.g.t., s.v-iv, 11-12, 172 vd, 245 vd

³⁴ Demirel, Sözen, edit; *Türk Siyasi Hayatı*, s.125;

³⁵ Nurettin Topçu, “Millet Mistikleri”, (Bütün Eserleri 15) Dergâh yay. İstanbul.2001, s.68-79. Şehsuvaroğlu, Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu, s.75. Mollaer, *Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu*, s.137-140

değeri yoktur, onun yurt/vatan kılınması önemlidir.³⁶ Bunu oluşturanlarda Türk/men/lerdir. Bu kurucu ve “esas kütle” memleketin dil, nüfus, toprak, sınır, siyaset, eğitim, ekonomi, sağlık gibi bütün devlet çalışmalarının bel belkemiğini meydana getirir. Bu noktada Türkiye’de 2000’li yıllarda sol ideolojiye daha yakın tanımlanan ve sağ milliyetçilikten ayırt eden *Ulusalçılık tasavvuru da ortaya çıkmıştır.*³⁷

Bunlara göre Atatürk’ün öngördüğü tam bağımsızlık, millî sanayinin gelişmesi, dışa bağımlılıktan kurtulma gibi hedefler terk edilmiş, devletin temel kuruluş ilkelerinden sapılmıştır. Ülkeyi etnik unsurlara ayırıştırmanın, ülkenin “mozaik” olduğunu söylemenin, Atatürk’ün ilkelerine ters düştüğünü, bunun emperyalizmin ülkeyi bölmek için uyguladığı bir oyun olduğunu savunurlar. Bu anlamda farklı olduklarını savundukları Milliyetçi Hareket Partisi söylemine yaklaşırlar. “Tek devlet, tek bayrak ve tek dil” fikrini desteklemesiyle Kemalist ideoloji ile örtüşür. Bu sağ ve sol ulusalcı yapıların aynı kaygılarla hareket ederek ülkeyi etnik yapılara bölmekle suçladıkları AK Parti ve kurucu lideri Erdoğan’ın da son zamanlarda aynı sloganı sürekli kullanması³⁸ siyasetteki dönüşümü ve/ya kuruluş felsefesindeki temel kodların yeniden nasıl nüksettiğini hususunun ayrıntılı analizi yapılabilir.

2.4. Muhafazakâr Anadoluçuluk

Bu, Atayurt’tan getirdiğimiz Hanefi-Maturidi geleneğini ve bunun Anadolu insanına yaşatma tarzı olan Yesevi Kültürünü yeniden okuyarak bir sosyo-politik simge haline getirmeye çalışan Ali Fuad Başgil, Mümtaz Turhan, Nureddin Topçu gibi âlimlerin oluşturduğu akımdır. Özellikle *Hareket* dergisi (1939-49) etrafında geliştirilen fikirlere Hüseyin Avni Ulaş ve Nurettin Topçu öncülük etmiştir. Anadoluçuk fikri, zaten reel politik gereği İstiklâl savaşı sırasında teşekkül etmeye başlamıştı. Anadoluçulu bir milliyetçiliği savunan Dergâh hareketi bu anlamda Misak-ı millinin kabul edilmesiyle sınırları belirli bir vatan anlayışını savunması açısından önemlidir.³⁹

³⁶ Nurettin Topçu, *Felsefe, Mantık, Sosyoloji*, İnkilap yayınevi. İstanbul.1952,s.79’dan alıntılan Sadettin Elibol, “Nurettin Topçu’nun Ders Kitabı Yazarlığı” *Hece Dergisi*, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.357, Alver, Anadoluçuluk ve Nurettin Topçu, *Hece dergisi*, s. 260. Lütfi Şehsuvaroğlu, *Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu*, Elips. Yay. Ankara. 2011, s.86

³⁷ Demirel, Sözen, edit; *Türk Siyasi Hayatı*, s.125-126

³⁸ <https://www.tcgb.gov.tr/haberler/410/70982/tek-millet-tek-bayrak-tek-vatan-tek-devlet-icin-evet.html> 11.02.2017, <https://www.tcgb.gov.tr/haberler/410/49906/yenikapida-tek-bayrak-tek-millet-tek-vatan-tek-devlet-anlayisiyla-bulusacagiz.html> 05.08.2016 Doğu Perinçek: ‘AKP ile Vatan Partisi aynı mevzide!’ AKP yönetimi Vatan Partisi'nin savunduğu mevziye geldi. <http://haber.sol.org.tr/toplum/dogu-perincek-akp-yonetimi-vatan-partisinin-savundugu-mevziye-geldi-135360>, <http://www.telgrafhane.org/dogu-perincek-akp-ile-vatan-partisi-ayni-mevzide/> 7. Kasım.2015

³⁹ Fırat Mollaer, *Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu*, s.86. Ali Osman Gündoğan, *Nurettin Topçu: Hayatı*, s.1-3; <http://aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Nurettin-Topcu-Hayati.pdf?i=1> a.mlf, “Topçu ve Hareket Felsefesi, *Hece Dergisi*, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.16; Selim Somuncu, “Modernist İdeolojinin Karşısında Gelenekçi Bir Reformist: Nurettin Topçu”, *Hece Dergisi*, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.220. Topçu, “*Millet Mistikleri*”, s.107. Şehsuvaroğlu, *Türk Sosyalizmi*, s.117-118

Mekân'ın yani Anadolu'nun manevi gücüne vurgu yaparak mekânın ırkı millete dönüştürmesi üzerinde durmuşlardır. Anadoluçulukta “vatan” fiziksel olduğu kadar ahlaki değerler sisteminin sınırlarını da çizmektedir. Kalbin mistik fatihleri de denilen güzel insanlar tarafından bu değerler, dinî ve kutsal bir mekânı vatanlaştırmıştır. Bunlar Topçu'nun rol modelleridir. Burada “mistik” teriminin Bergson ile felsefî temellendirilmesini yapıldığını, felsefenin mistik deneyim karşısında diz çöktüğünü belirtmesi önemlidir. Aslında Topçu'ya göre “Din esas itibarıyla mistiktir. İlahi varlığa duyularla ve akılla ulaşılamayacağını, ancak kalp ve irade yolu ile ulaşılabileceğini kabul eder.”⁴⁰

“Malazgirt ile başlayan ve İstanbul'un alınmasıyla tekrarlanan fethin gayesi, milletimizi, ruhları sonsuzluğa kavuturucu bir kültüre sahip kılmaktır.”⁴¹ Aslında bu öğretisi, resmi (Kemalizm) söylemine ciddi eleştiriler getiren ama aynı zamanda Türkçü/Turancı çizgiyle Mavi Anadoluçuk arasında bir arayıştan oluşur. Bu millet “Asrın Rönesansını” kendisi oluşturmalıdır, bunun için de Avrupalılık hırsına ve hodgamlığına bürünmekten ve Turan fikrinden de uzak durulması gerekir. Türk Milliyetçiliği için rönesans yapmak böyle olur, der.⁴²

Görüldüğü üzere, bütün arayışlar, “biz kimiz ve nereye aitiz” sorusuna cevap üretmeyi hedefler. Bu anlamda “son dönem Osmanlı aydınlarının çoğu bürokratik kökenli kişiler olup, düşünce ayrılıkları onları devletin bekası noktasında birleştirmiştir.”⁴³ Bundan dolayı tarih, vatan, millet, medeniyet, kimlik gibi temel kavramları yeniden tanımlanmaya girişilir. Bu açıdan bu eğilimler artık bir arayış olmanın ötesine geçmiş, hareket ve ideoloji olarak da nitelendirilmiştir.⁴⁴

2.5. Günümüz Türkiyesinde Milli Görüş ve İslâmcılık:

Bu, İslâmiyet'i politik bir araç olarak düşünen ve Arap dünyasıyla ortaklaşa projeler geliştirerek bir ümmet bilinci geliştirmeyi hedefleyen Millî Görüş geleneğidir.⁴⁵ Bu bağlamda İslâm Ekonomik İşbirliği Teşkilatı; İslâm Dınarı; İslâm Askeri İşbirliği Teşkilatı kurulmasını (D-8, D-60, D-160) öneren bu akım 1969 yılında başını Necmettin Erbakan'ın çektiği

⁴⁰ Topçu, “Bergson”, (Bütün Eserleri 8), Dergâh yay. İstanbul.2002, s.68, 127. Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, s.124 vd

⁴¹ Nurettin Topçu, **Büyük Fetih**, İstanbul.1962, s.5-6; **Yarıncı Türkiye**, s.12, “Bergson, (Bütün Eserleri 8), Dergâh yay. İstanbul.2002, s. 13. Nurflen Gürova, Ahmet Demirel, Özen Ülgen, Sezgi Durgun, Yüksel Taşkın, İsmet Akça, Murat Koraltürk, Edit: Ahmet Demirel, Süleyman Sözen: **Türk Siyasi Hayatı, AÜ, AÖF, Eskişehir.2013, s.125**; Barış Karacasu, “Mavi kemalizm: Türk Humanizmi ve Anadoluçuluk”, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Kemalizm**, İletişim yay. Cilt. 12, İstanbul.2009

⁴² Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s.16-18

⁴³ Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, Dergâh yay. İstanbul.2016, s.83

⁴⁴ Alver, “Anadoluçuluk ve Nurettin Topçu”, s.258

⁴⁵ Demirel, Sözen, **a.g.e.**, s.129

Bağımsızlar Hareketi ile başlamıştır. Millî Nizam Partisi ile partileşen bir siyasal akım, Türkiye'nin kendi insan ve ekonomik gücü ile kalkınabileceğini, öz değerlerini koruyarak, arkasına tarihinin verdiği kuvveti alarak daha hızlı adımlarla yürüyebileceğini savunmasından dolayı “Millî” bir duyarlılık olarak ortaya çıkar. Buradaki millilik için de İslâm Birliği için bu yapıların gerekli olduğunu belirtirler.

Partileri 1974-1978 tarihleri arasında küçük ortak olarak 4 kere, 1996-1997 döneminde ise büyük ortak olarak beşinci kere hükûmette yer aldı. 28 Şubat post modern darbe Millî Selamet Partisi ve doğru Yol Partisi tarafından oluşturulan iktidarı devrildi. Ardından aynı gelenek, Refah Partisi ve Fazilet Partilerini kurdular. Halen Saadet Partisi ile siyasal mücadelesini veren Milli Görüş'ün temel kavramlarından birisi de “Adil Düzen”dir.

Yenilikçi kanat adıyla Bülent Arınç, Abdullah Gül, Recep Tayyip Erdoğan gibi isimler bu gelenekten ayrılarak, gömlek değiştirdiklerini söyleyip, Adalet ve Kalkınma Partisini kurdular. Muhafazakâr demokrasi kavramıyla, Avrupa Birliği projesini önceleyerek daha demokrat ve müreffeh bir Türkiye için ortaya çıktılar. 28 Şubat 1997 darbesinin travmalarının etkisiyle 2002 de başlayan iktidar serüvenleri üç dönemdir devam etmektedir. 2014 yılında Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı olmasıyla AK Parti yeni bir evrime geçirecek Başkanlık sistemini istedi. Yeni Bir Türkiye'nin ancak böyle kurulabileceğini belirttiler. Başbakan Ahmet Davutoğlu döneminde “Stratejik Derinlik” adı altında Yeni Osmanlıcı bir çizgiyle bölgesel bir güç olmayı hedeflediler.

2.5.1 İslamcı Milli Görüş Çizginin Evrimi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve seçtiği sosyal demokrat ve laik devlet yapısının temelleri 1908 tarihi itibarıyla atılmıştı. 1. Dünya savaşı sonrasında kurucu elit Anadolu'yu vatan olarak benimsedi; modernleşme ile batılılaşmayı özdeş gören kültürel dönüşümlerle ve kurumsal reformlarla sivil anlamda da bir „anayurt“ oluşturmak istedi. Kitle duygularını ve kolektif değerlere prim vermeyen, yeni bir değerler demeti etrafında oluşan bir **zihniyet devrimini** önceledi.⁴⁶ Bu nedenle de İstiklâl Savaşı sırasında kullandığı dinsel temaları ulus-devletin kuruluşu sonrasında aşama aşama terk ederek resmi bir milliyetçi söylem oluşturdu.

Yukarıda bahsettiğimiz arayışlardan ve bazılarının Kemalizm dediği tanımlardan birisi bu resmi söylem de dahil olmak üzere ümmetçilik/İslâmcılık hariç diğer arayışların hepsinin ortak paydası Anadolu jeo-kültürel yapısını yeniden okumak üzerine kuruludur. Fakat 26.Ağustos 2017 tarihi bu anlamda bir değişim ve dönüşümü işaret edebilir. Çünkü artık

⁴⁶ Lütfi Şehsuvaroğlu, **Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu**, s.88

Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın himayesinde „geçmişini bilemeyen geleceğini bilemez“ sloğaniyla Malazgirt zaferinin devlet töreniyle kutlanacağı açıklandı.⁴⁷

Bu tarihsel değişim ve dönüşüm açısından oldukça önemli bir aşamayı göstermektedir. Çünkü 26 Ağustos 1071/1922 Türk tarihi açısından son derece önemli, ilkinde Sultan Alparslan Malazgirt Zaferi'ni kazandı ve Anadolu bir “Türkeli” oldu. İkincisinde Gazi Mustafa Kemal önderliğindeki Türk Ordusu Dumlupınar'da Büyük Taarruz'u başlattı. 30 Ağustos'ta Başkomutanlık Meydan Muharebesi ve/ya Sakarya Meydan Muharebesi denilen zafer kazanıldı. Bu iki zafer Türk devlet geleneğindeki sürekliliği ve kurmay aklının sonucudur, ilkiyle Anadolu yurt kılınmış, ikincisiyle bin yıl sonra *emperyalist güçlerin işgal denemeleri* geri püskürtülmüş ve yeni bir devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri atılmıştır.⁴⁸

Bize göre İslamcı ve ümmetçi bakış açısına sahip olanların kaçırdığı nokta 20. Yüzyıldan itibaren Sünni dünyada hızlı bir değişim ve itikadi farklılaşmanın gerçekleşmesiydi. Artık Ortadoğu Osmanlı'nın bıraktığı eski coğrafya değildi. Dini alan hızla Körfezdeki Selefilik ile İran'dan esen Şiilik rüzgârına terk edilmişti. İtikadın Müslüman bireyin hayatındaki belirleyici rolünü ve dinin hegemonik bir güç aracı olduğunu keşfeden Batılı devletler, aslında Selefilik Ehl-i Sünnetin yerini almasıyla hem bölgeyi sürekli istikrarsızlığa sürüklemiş ve İslâmofobia'yı güçlendirmişlerdir.

Şiilik ve Selefilik arasındaki rekabet ateşi alevlendikçe, kazanan hep Batı dünyası kaybeden ise hep Müslüman halklar olmuştur. Nitekim gelinen noktada Irak, Sünni ve Şii diye mezhebi ayrırma ve etnik olarak da Kürt Devleti diye üçe ayrılmak üzeredir. Türkiye Genel Kurmay başkanını İran'a giderek 25 Eylül 2017 tarihinde yapılan (sözde) referandumla iyice alevlenen bu sorunu bölge ülkeleri açısından değerlendiren toplantılar yapmaktaydı. Ardından Cumhurbaşkanımız Sayın Erdoğan Tahran'a geçerek görüşmeler yapmaya

⁴⁷ “Seferle mükellef olduklarını, zaferin Allah'a ait olduğunu belirten ve verdikleri mücadeleyi son nefeslerine kadar bu anlayışla sürdüreceklerini vurgulayarak, “Eğer ecdadımız başka türlü düşünseydi, Sultan Alparslan Malazgirt'te kendisinininkinden 3-4 kat büyük bir ordunun karşısına çıkmaya cesaret edebilir miydi? Bu sene 26 Ağustos kutlamalarında inşallah Malazgirt'teyiz. Nasıl her yıl Çanakkale'ye gidiyorsak, bundan sonra her yıl Malazgirt'teyiz. Malazgirt Ovası'ndan inşallah sesleneceğiz. Eğer ecdadımızın ölçüsü belli olmasaydı, Sultan Fatih dünyanın en muhkem surlarının üzerine atını sürmeye cesaret edebilir miydi? Eğer tek mesele güç dengesi olsaydı, Çanakkale'de yedi düvele karşı nasıl meydan okuyabilirdik? Eğer sadece düşmanı ve arkasındaki güçleri hesap etseydik, en zayıf hâlimizde en zor zamanımızda İstiklâl Harbimizi verebilir miydik? “

<https://www.tcgb.gov.tr/haberler/410/80155/bundan-sonra-her-26-agustosta-malazgirt-zaferini-anacagiz.html>

⁴⁸ Mevlüt Uyanık Malazgirt Ve Büyük Taarruz Zaferlerini Anadolu'nun Yurtlandırılması Ve Anadolu Rönesansı Bağlamında Okumak <http://www.Haberlotus.Com/Malazgirt-Ve-Buyuk-Taarruz-Zaferlerini-Anadolunun-Yurtlandirilmesi-Ve-Anadolu-Ronesansi-Baglaminda-Okumak/#.Wz6dut5jydu> Ağu 23, 201 h <http://www.Anahabergazete.Com/Malazgirt-Ve-Buyuk-Taarruz-Zaferlerini-Anadolunun-Yurtlandirilmesi-Ve-Anadolu-Ronesansi-Baglaminda> 25.8.2017

başladı.⁴⁹ Suriye’de de Nusayrilik bir ayrı devletçik, etnik ve diğer mezheplere göre üç ayrı yapılanmaya gitmektedir. Velhasıl Türkiye’nin güneyinde ya tek ya da iki Kürt Devleti, Suudi Arabistan’ın yeni versiyonu bir Selefî yapılanma ve onunla mücadele üzerine kurulan Şii bir yapılanma daha olacak gibidir. İslâmcılık/ümmeçilik adına ulus devlet miadını doldurdu diyenler, yeni ulus ve mezhep merkezli ulusçuk/kabilevi devletlerle karşılaşma risklerine karşı eski söylemlerinin artık geçersiz kaldığının bilincinde olmalıdır.

3. Milliyetçi ve Muhafzakar Anadoluçuluk: Nesep/Irk ve Sebep/Din Birlikteliğiyle Sağlanan Aidiyet

Üç Tarz-ı Siyaset’in tıkanma noktalarını gidermeye çalışan ve teorik temelleri, Ali Fuad Başgil, Hilmi Ziya Ülken, Erol Güngör, Mümtaz Turhan, Peyami Safa, Remzi Oğuz Arık ve Nureddin Topçu gibi yerli/milli düşünürlerimiz tarafından atıldığını belirtmiştik. Hem Anadolu’nun milli ve dinî birikimine, hem de insanlığın evrensel felsefi birikimine sahip olarak, Anadolu’nun değerlerini yeniden üretmeyi öncelerler. İbn Haldun’dan hareketle temellendirecek olursam, bu seçkin zekâlar, bir toplumun ve devletin ontolojik ve fiziksel; yani Nesep/soy unsuru ile birlikte aidiyet, inanç ve ruhun nasıl oluştuğunu gösteren epistemik özellikleri ifade eden sebep unsurunu bir arada bulundurmaya azami dikkat ederler.

Bu noktada Sebep (İslam) ile Nesep (Türklük/milliyetçilik) birlikteliğinin en iyi örneklerinden biri Anadoluçuluk ekolü içinde yer alan başbakanlıkta yapmış olan M. Şemsettin Günaltay’dır. *Maziden Atiye* adlı kitabında Türk (nesep) ile İslam (sebep) ilişkisi üzerinde durup, Türklerin İslam tarihindeki üstün konumlarını inceliyordu. Ona göre, Anadolu Türk’ünün uyanışının başarıya ulaşabilmesi için *milli bir İslami ruhun* tarihsel ve toplumsal bozulmaların giderilmesinde etken olması şarttır. Kuruluş felsefesinin geliştirilmesinde önemli yeri olan Günaltay’ın dediği milli bir İslami ruh günümüzde hala en çok ihtiyaç duyduğumuz olgudur. Yeni devletin adını aldığı coğrafi mekân (Türkiye) merkez alınarak, kuruluşundaki ruhun yeniden üretilmesini amaçlayan okuma 1906/8 yılında ciddi olarak yapıldı. Tarihsizliğin ciddi bir meziyet olarak görüldüğü bu dönemde, bunun bilinmemesini eleştiren Şükrü Hanioglu’nun tespitiyle, 1906 yılında, başını Dr. Abdullah Cevdet Bey’in çektiği bir grup Osmanlı entelektüeli “Osmanlı” üst kimliğinin değiştirilmesi gerekliliği tezi ile ortaya çıkmışlardır. “Osmanlı” üst kimliği yerine alternatif olarak “Türk”

⁴⁹ <https://www.sondakika.com/hulusi-akar/> 4 Ekim 2017. <http://www.internethaber.com/hulusi-akar-iranda-konustu-iki-konuda-mutabakata-vardik-foto-galerisi-1811668.htm?page=6> 4 Ekim 2017

ve “Türkiyeci/Türkiyeli” kavramları teklif edilmiş, daha da mühimi, bunların birbirinden farklı olmadıkları vurgulanmıştır.⁵⁰

Bu milli ve dinî değerlerin Yeni Devletin kurulma aşamasından beri berabere olduğunu söylemek demektir. Nitekim Kuvayı Milliye'nin en coşkulu döneminde çıkmaya başlayan Dergâh dergisi etrafında birleşen aydınların, bağlı buldukları felsefi ekoller, etkileri ne denli farklı olursa olsun; iki temel unsur etrafında birleşiyorlardı: İlki reel politikaya aykırı sonuçlar doğuracağını düşündükleri Gökaltın bir Büyük Türkçülüğe/Turancılığa karşı olmaktır. İkincisi ise İstiklal Savaşı cephesinde birleşen Anadolu merkezli dinî ve felsefi bir milliyetçilik tasavvuru geliştirmektir. Dolayısıyla Anadoluçuluk, Türk milleti ile Anadolu coğrafyası arasında birbirini etkileme ve tamamlama derecesinde bir bağ kurmaktadır. Bu bağlamda Büyük Türkçülüğe tepki olarak Küçük Türkçülük ve “Türkiyecilik”, Memleketcilik diye de anılır.⁵¹ Bu anlamda Anadoluçuluk, ulus devlet inşa sürecinin başlangıcında, kolektif kimlik çalışmalarının yoğun olduğu bir dönemde, üst kimlik olarak belirlenen “Türk” kavramını Anadolu'da yaşama ve Müslüman olmakla özdeşleştirmeye çalışan fikri bir akım olup, bu anlamda Turancılığa adeta bir cevap niteliindedir. Anadoluçuluk; Turancılık ve Büyük Türkçülüğe tepki olarak Küçük Türkçülük ve “Türkiyecilik”, Memleketcilik diye de anılır.

3.1. Türk Ocağı'nda Büyük Türkçülük/Turancılık ve Küçük Türkçülük/Türkiyecilik Ayrışması

Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi söylemi Nutuk'ta Gazi Mustafa Kemal tarafından net bir şekilde kültürel ve mekânsal bir Anadolu milliyetçilik olup, mevcut sınırlar içinde millî aidiyeti tanımlar. Bu milliyetçilik tasavvuru CHP'nin simgesi olan altı oktan ikincisi budur. Muhafazakâr, milliyetçi Anadoluçuluk tasavvuru ise gayr-i resmi ve muhalif bir öğreti olup, resmi ve diğer milliyetçi/Anadolucu ve Turancı öğretilerden ayrışmasının tarihi Cumhuriyet'in ilk dönemlerine uzanır.

Türk Ocağı'nın savaşlar nedeniyle yapılamayan kongresi kuruluşun yaklaşık altı yıl sonra 14 Haziran 1918'de toplanmıştır. Halide Edip, Ahmet Ferit, Ziya Gökalp, Doktor Sabri,

⁵⁰ Mevlüt Uyanık, **Selefilik, Arap Baharı ve Türkiye**, Ankara, 2016, s.228-238. A.mlf. Türk Ocağı'nda Anadoluçuluk, Türkiyecilik, Memleketcilik Tartışmaları <http://Anahabergazete.Com/Turk-Ocaginda-Anadoluculuk-Turkiyecilik-Memleketcilik-Tartismalarii-Haberi-031> Ağustos 2017. <http://Www.Haberlotus.Com/Turk-Ocaginda-Anadoluculuk-Turkiyecilik-Memleketcilik-Tartismalarii/#.Wapglfnjbmw> Ağu 31, 2017. Çınar, agt, s. 33-34.

⁵¹ Tuğrul Kormaz, Tipolojik ve Kuramsal Bağlamda Milliyetçilik ve Anadoluçuluk, a kitap, Ankara.2016, s.4,9-10, 165-182. Mevlüt Uyanık, Türk Ocağı'nda Anadoluçuluk, Türkiyecilik, Memleketcilik Tartışmaları". <http://www.Yaylahaber.Com/Turk-Ocaginda-Anadoluculuk-Turkiyecilik-Memleketcilik-Tartismalarii-Makale,3165.Html> 30 Ağustos 2017, <http://Anahabergazete.Com/Turk-Ocaginda-Anadoluculuk-Turkiyecilik-Memleketcilik-Tartismalarii-Haberi-031> Ağustos 2017. <http://Www.Haberlotus.Com/Turk-Ocaginda-Anadoluculuk-Turkiyecilik-Memleketcilik-Tartismalarii/#.Wapglfnjbmw> Ağu 31, 2017, Çınar, agt, s. 33-34, 44-50.

Şükrü Eflatun, Doktor Hasan Ferit, Doktor Selahattin, Doktor Tevfik Remzi, Mehmet Emin, Sadullah Bey, Nüzhet Sabit ve Hüsnü Hamid'in asil üye, Doktor Cemil Şerif'in yedek üye olduğu olduğu Nizamname Encümeni oluşturulmuştur. 28 Haziran 1918'de yapılan ikinci toplantıdan önce gerekli tadilat yapılmıştır.

14.6.1918 tarihli Türk Ocağı Kongresinde “Ocağın maksadı Türklerin harsî birliğine ve medenî kemaline çalışmaktır. Ocağın faaliyet sahası bilhassa Türkiye'dir” şeklindeki ikinci madde önerisi Büyük Türkçülük, Turancılık ve Küçük Türkçülük, Türkiyecilik müzaeriyle geçmiştir. “Bilhassa Türkiye” kaydının kaldırılmasına ilişkin önerge oylanarak, oy çokluğuyla kabul edilmiştir. Encümen üyesi olan Doktor Şükrü Eflatun, Hüseyin Abbas ve Hamdullah Suphi “ ‘bilhassa Türkiye’ kaydının nizamnameye geçmesi[nin] doğru olmadığını, hakikaten en ziyade muhtacı muavenet olan Anadolu'dan işe başlamak lâzım geldiğini tasdik etmekle beraber kaydı nizamnameye vaz'ı ile Türkçülük faaliyeti garip iki vaziyete irca edilmiş olacağını ve binnetice, bizden ancak ve ancak manevî yardım isteyen uzaktaki Türk kardeşlerimizin muğber olmaları ihtimal dâhilinde bulunduğunu” bu nedenle “bilhassa Türkiye” kaydının gereksiz olduğunu ifade etmişlerdir. Başta Hamdullah Suphi olmak üzere pek çok üye, “ancak ve ancak manevi yardım” vurgusuna rağmen, gerçekte tahayyül edilen büyük vatanın sınırlarının daraltılmasına itiraz etmişlerdir. Encümenin tadil tasarılarını savunmakla görevlendirdiği Nüzhet Sabit ise “Anadolu Türkleri bütün Türk âlemine nazaran daha bedbaht, daha muhtac-ı muavenet bir haldedir. Hâlbuki Anadolu için çalışırken aynı zamanda hariç için de çalışmaya kuvvet ve kudretimiz, istitaatimiz müsait değildir. Büyük Turan hayalini ümitlerle karşılamakla beraber faaliyetimizin evveleminde sırf Türkiye'ye hasredilmesi daha muvafık olacağından encümen bu kaydı oraya vaz'a lüzum görmüştür” şeklinde önerilerini savunmuştur. Tartışmalardan sonra Mahmut Nedim'in verdiği “bilhassa Türkiye” kaydının kaldırılmasına ilişkin önerge oylanarak, oy çokluğuyla kabul edilmiştir. Bunun üzerine Halide Edip söz alarak, “Umûmî Turan”ın bir ideal olduğunu, faal hayatın ancak Anadolu'da olabileceğini, büyük hayaller peşinde koşan diğer düşüncelerin sadece kuramsal alanda kalacağını belirtmiştir.⁵² Ardından bu müzakereler yazılarla kamuoyuna taşınır: Halide Edip (Adıvar) 30.6.1918 tarihli *Vakit* gazetesinde “Evimize Bakalım: Türkçülüğün Faaliyet Sahası” yazısıyla müzakere başladı. Ziya Gökalp, 4.7.1918 tarihli *Yeni Mecmua*' da “Türkçülük-Türkiyecilik” yazısını kaleme aldı. Ona göre, Türkiyeli tabiiyeti belirlerken, Türk terimi ise “hars”ı ortaya koymaktadır. İkisi arasındaki ortak ve farklı

⁵² Halide Edip, ikinci oturumda da itirazlarını sürdürerek, oylamanın yenilenmesini istemiştir. Yapılan ikinci oylamada da “bilhassa Türkiye” kaydının kaldırılması kabul edilmiştir. Bununla birlikte, “bilhassa Türkiye” ifadesinin Ocak yönetim kurulunca dikkate alınması amacıyla tutanaklara geçirilmesine karar verilmiştir. Çınar, a.g.t., s. 44-45, Korkmaz, a.g.e., s.176

noktaları açıklar. “Vatancılık” da denilen “Türkiyecilik”, “katiyyen ihmali caiz olmayan mübrem bir vazifedir, der. Köprülüzade Mehmet Fuat 16.7.1918 tarihinde “Türkçülüğün Gayeleri, adlı yazıyla Halide Edib’i eleştirir ve Gökalp’in yanında durur.” “Akdeniz’den Çin’e, Sibiryaya’ya kadar geniş bir alanda bir Türk milleti vardır. Dağınık kütleler arasında “harsî bir vahdet teminine çalışan” Türkçüleri, “siyasî hudutların bir milleti parçalamayacağına kâni oldukları için, hangi tâbiyette olursa olsun Türkler arasında bir fark görmezler ve kendilerini filan siyasî saha dâhilindeki bir cüzün değil, bütün Türk milletinin bir ferdi olarak görürler.” Mehmet Fuat, Halide Edip’i eleştirerek “faaliyetimizi yalnız kendi hudutlarımız dâhiline hasrederek hudutlarımız haricindeki milletdaşlarımızı hiç düşünmemek” fikrinin “Osmanlılar”ca uzun zamandan beri savunulduğunu söyler. Oysa Türkçülük bu düşüncenin karşıtı bir hareket olarak doğmuştur.”⁵³

Ahmet Ağaoğlu 19.8.1918 tarihli *Tercüman-ı Hakikat* Gazetesinde “Türkçülük ve Türkiyecilik” isimli yazıları kaleme aldı. Ağaoğlu, burada Halide Edip’in bir zamanlar Turancı olduğunu söyledi. Halide Edip 23.8.2016 tarihli *Vakit* Gazetesinde “Türkiyecilik Yoktur” yazısıyla buna cevap verdi. Türkçülük ve Turancılıktan vazgeçmediğini hedefine farklı sokaklardan gitmeye çalıştığını belirtti.⁵⁴

Bu bilgilerden hareketle Anadoluçuluk, halen Türk siyasal hayatının derin akıntıları olarak her siyasal partide kendini hissettiren Üç Tarz-ı Siyaset (Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük) ile ayrı ayrı akrabalığından bahsedilebilecek, bu akımların sentezi veya antitezi niteliğini taşıdığı iddia edilen bir akım olduğu açıktır.⁵⁵ Bu normaldir, zira Üç Tarz-ı Siyaseti eleştiren yapısıyla toprak esasına dayanan Batı tipi milliyetçiliğin bir örneğidir. Türkiyecilik, Anadolu Türkleri Milliyetçiliği, Memleketçilik de denilen Anadoluçuluk öğretisinin 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde yeni bir başlangıç, yeni bir çözüm önerisi konumunda olduğu söylenebilir. Çünkü burada;

1. Kolektif bir isim olarak Anadolu Türkü’nün belirlenmesi;

⁵³ Çınar, a.g.t., s. 46-47, Korkmaz, a.g.e., s.177-178

⁵⁴ “Halide Edip bu yazısında Türkçülük akımını birbirinin içine girmiş üç büyük çembere benzetir. Ortadaki küçük çember, Osmanlı veya Türkiye alanıdır. Onun dışındaki dairede dil ve din birliğine sahip olan Rusya Türkleri ve en dışta din ve dili ayrı olan Fin ve Macarlar bulunmaktadır. Halide Edip, yazısında “Turancı” olduğunu ve halkaların hepsine aynı bağlarla bağlı olduğunu belirterek, Türkiye’nin bir çocuğu olarak harap olan birinci halkadan işe başlamak gerektiğini savunur. Ona göre “kendi evimiz harap iken başkalarının evini yapmaya kalkışmak gülünçtür.” Turan’a herkes kendi yolundan giderek ulaşmalıdır: “Ben taassubsuz bir tarzda, Türklerin birliğine inandığım için bizim Şimalli kardeşlerimize verebileceğimizden çok onların bize verebilecekleri olduğuna kaniyim. Türkiyeci değil, hatta Türkçü ve daha vâsi manâsıyla Turancıyım. Müşterek idealin geniş yoluna herkes kendi mahallesinden, çarpık sokağından yürüyerek gidebilir. Çınar, a.g.t., s.47-48, Korkmaz, a.g.e., s. 176-182

⁵⁵ Korkmaz, a.g.e., s.11-12

2. Ortak bir soy miti olarak Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden ve bu coğrafyayı Türklüğün İslamlaşmasına duyulan inanç,
3. Ortak zafer olarak 1071 Malazgirt,
4. Ortak acı ve paylaşılan tarihi anlar olarak ezilen ve mağdur olan Anadolu öncelenir.⁵⁶

4. Muhafazakâr, Anadoluçuluğun Türkçülük Eleştirisi Tutarlı mı?

Bu müzakereleri ana hatlarıyla hatırlamak, tarihsiz okumanın talihsizliğine düşmemek için şarttır. Ancak böylece Muhafazakar ve milliyetçi Anadoluçu öğretinin Türkçülük eleştirisinin tutarlı olup olmadığını anlayabiliriz.

Bu bağlamda Topçu'nun Anadoluçuluk söylemi, Ziya Gökalp'in dizelerinde özetlenen “Vatan ne Türkiyedir Türklere, ne Türkistan/ Vatan, büyük ve müebbet bir ülkedir.”⁵⁷ Bir reddiye niteliğindedir. Bu dizelerde belirtilen Turan fikrinin yerine gerçek vatana (Anadolu) dönüşümün anahtarı olarak tarihsel bilincin oluşumuna dönük kültürel bir harekettir. Anadolu'nun vatan olarak tanımlanması ideal ve ütopya yerine reel politik gereği yapılıır. Toprağa dayalı bir millet ve milliyetçilik tasavvurunu benimser. Bu bağlamda Nurettin Topçu, Gökalp'e oldukça sert bir eleştiri yönelterek, son nesillerin ideal yaratmaktan aciz bitkin ruhunun sorumlularından olarak görür. Turancılığı muhtevası olmayan, kalbimizle kafamızdan kuvvet dileyen, bireye fedakârlıklar teklif eden gerçek meseleler bulunmadığı için çocuk rüyası halinde zihinlere sunulan bir muhayyile davası olarak görür.⁵⁸ Dolayısıyla bu Anadoluçuluk fikri “Türk Tarih Tezinden Türk-İslâm Sentezine Geçiş” olarak yorumlanmıştır.

Bu aslında Namık Kemal ile başlayan coğrafyayı vatanlaştırma çabasının Remzi Oğuz Arık'ın Coğrafya'dan Vatana adlı eserinde somutlaşan “realist ve dindar milliyetçilik” savunulmasıdır. Rönesans yani dirilişin kaynağı Kur'an olacaktır, diyerek Anadoluçuluğun ruhçu ve ahlakçı olduğunu dolayısıyla İslâmsız olamayacağını belirtir. Potivizmin/olguculuğun yerine ruhçuluk, mekanist evrim teorisi yerine Bergoncu yaratıcı evrim ve zamanı, gelecekte somutlatıran mekanik zaman anlayışına karşı Bergson'un zamanının üç halizini sentezleyen ve tarihsel sürekliliği savunan “süre” kavramını geçirir.⁵⁹

⁵⁶ Korkmaz, a.g.e., s. 169

⁵⁷ Tuncer Baykara, “Türklüğün En Eski Zamanları”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayını, cilt. 2, Ankara. 2002, I-287, <https://www.antoloji.com/turan-2-siiri/>

⁵⁸ Topçu, **İradenin Davası**, s.19

⁵⁹ Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, s.87. Alver, Anadoluçuluk ve Nurettin Topçu, Hece dergisi, s. 258-259; Nurettin Topçu, Felsefe, Mantık, Sosyoloji, İnkilap yayınevi. İstanbul.1952,s.79'den alıntılan Sadettin Elibol, “Nurettin Topçu'nun Ders Kitabı Yazarlığı” Hece Dergisi, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara. 2005, s. 357

Bu nedenle olsa gerek, Arık'ı veli, mürşid olarak görür. Çünkü 9 asır önce dalgalar halinde Asya'dan Anadolu'ya gelip yerleşen Oğuz Türkleri burada Anadolu'nun coğrafyasıyla adını ve karakterini tayin eden bir millete hayat vermiştir.⁶⁰

Bu anlamda Anadoluçuluk, Memleketçilik ve/ya Türkiyecilik, Osmanlılık fikrinin yeni reel şartlara göre okunması olarak görülebilir. Çünkü yukarıda verdiğimiz üzere Osmanlılık, “Anadolu milliyetçiliğini içerisine almış, tarihi kaderin planı içinde bundan tam manasıyla insani değer taşıyan bir imparatorluk çıkarmış, ruhuna sahip bir milliyetçilik davası idi”⁶¹ Milli coğrafyamız olan vatan, milletin en yakın mülkdür, şahsiyetimizin bir parçasıdır. Bu toprak aynı zamanda ırkı tayin eder. Vatan hudutları dışında ve toprak şartlarından tamamen müstakil ırk diye bir şey yoktur. Irklar, belli fizyolojik şartlarda belirli topraklarda oluşurlar. Bu açıdan ırklar evrim geçirir ve bunu da idare eden toprağın şartlarıdır. Milliyeti girift ve zengin hakikati içinde tanımak için onu meydana getiren unsurların bir terkiibini aramak gerekir.⁶² Bu fikri arayış, “İslâmi” ya da “Muhafazakâr ” Anadoluçuluk olarak adlandırılacak kolu savunan Nurettin Topçu'nun Anadoluçuluğu milliyetçi-muhafazakâr eğilimlerle eklemlenerek yakın döneme kadar taşınacaktır.⁶³

İşte tam bu noktada *itirazi bir kayıt* düşmek gerekir, çünkü eğitimde yakın ve uzak hedefler planlandığı gibi Gökalp'in Turan fikri bize göre uzak hedefdir. Kültürel ve ekonomik alanda Atayurttaki kardeş devletlerle başlatılan birlikteliklerin bir çerçeve kuruluş altında devam etmesini hedef olarak konulmuştur.⁶⁴ Çünkü “Türklerin Anadolu'ya gelişi 1071 yılıdır hipotezinin Batı merkezli Bir Tarih projesi olduğu da belirtilmektedir.⁶⁵ Mustafa Kemal Atatürk'ün “Anadolu en az yedi bin yıllık Türk beşiğidir” diyerek Batı merkezli okumalara karşı çıkmıştır. Ziya Gökalp'in görüşlerinin yeni devletin kurulmasında etkin olmasının gerekçelerinden birisi de onun Turan fikriyle ve tarihteki Kızıl Elma fikriyle uzak hedef olarak tarihsel bilinci yenilemesi de olabilir.⁶⁶

⁶⁰ Nurettin Topçu, “Millet Mistikleri”, s.69, 73.

⁶¹ Nurettin Topçu, “Millet Mistikleri”, s. 110.

⁶² Nurettin Topçu, **İradenin Davası**, s.30; Nurettin Topçu, **Yarımkı Türkiye**, s.144

⁶³ Ali Osman Gündoğan, **Nurettin Topcu:Hayatı**, s.4. <http://aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Nurettin-Topcu-Hayati.pdf?i=1>

⁶⁴ Ziya, Gökalp, **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**, Kültür Bakanlığı yay. Ankara.1976, s.77-78, a.mlf, Makaleler IX, Kültür Bakanlığı yay. İstanbul.1980, s. 35

⁶⁵ Memiş, Ekrem, “Ortadoğu'da Türklerin Varlığı Tartışmaları”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye yay. Ankara. 2002, c.1, s.443,448

⁶⁶ Etlî, **Göbeklitepe**, s. 11, 205. Atatürk'ün el yazısıyla şu bu husus şöyle belirtilmektedir: “Bu memleket, dünyanın beklemediği, asla ümit etmediği bir seçkin varlığın yüksek belirmesine, yüksek sahne oldu. Bu sahne 7 bin yıllık, en aşağı, bir Türk Beşiğidir. Beşik, doğanın rüzgârlarıyla sallandı; beşiğin içindeki çocuk, doğanın yağmurlarıyla yıkandı; o çocuk doğanın şimşeklerinden, yıldırımlarından, kasırgalarından evvelâ korkar gibi oldu; sonra onlara alıştı; onları doğanın babası tanıdı; onların oğlu oldu. Bir gün o doğa çocuğu, doğa oldu; şimşek, yıldırım, güneş oldu; Türk oldu. Türk budur: Yıldırımdır, kasırgadır, Dünyayı Aydınlatan Güneştir.” Türk'ün Tarifi (Hikmet Bayur'un verdiği vesika), Millet Dergisi, Sayı: 116, 1948, s.10-11.<http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/3756/> <http://www.atam.gov.tr/duyurular/milliyetçilik-milli-birlik-ve->

Yakın hedef olarak yeni kurulan devletin Türk ve Müslüman kimliğini koruyarak muasır medeniyet seviyesini aşması reel politik gereği ortaya konulmuştur. Nitekim Ziya Gökalp daha sonraki yazılarında ve şiirlerinde reel politik gereği Türkiyeciliği olmuştur.⁶⁷ Bu uzak hedeften vazgeçme anlamına gelmez, çünkü ona göre, Türk Birliğini simgeleyen ülkünün adıdır; Turan. Bunun diğer nitelendirilmesi de Kızılelma'dır. "Türk, Kızılelma"yı tahayyül ederken, gözünün önüne Türk ilhanlıkları (imparatorluk) gelir. Dolayısıyla burada söz konusu olan ülkülerin milletlere ilham veren dinamikler olarak işlevselliğidir.⁶⁸

Bunlara ilaveten Turan'dan kasıt, Türk milletinin tarihi ülküsünün simgesi olarak "Kızılelma" tasavvuru olup, belirli ve sabit bir yer anlamına gelmez. Her dönemin kültürü onu yeniden ve somut bir hedefle belirler. O hedefe ulaşıldığında Kızılelma yeniden konumlandırılır. Bunun sürekli olmasından kasıt da budur, yani her daim yeni ülküler çerçevesinde toplumu ilerletir. Bu aslında Türk Cihan Hâkimiyetinin uzak hedeflerini belirlemektir. İstanbul, Viyana, Roma, Paris ve Moskova özellikle Osmanlı yeniçerilerinin Kızılelma hedefleridir.⁶⁹ Ayrıca Topçu, Gökalp'in Türkçü ve pozitivist eğilimlerini eleştirirken aslında onun solidarist/dayanışmacı korporatist⁷⁰ çizgisinin⁷¹ aslında kendi bakış açısıyla örtüştüğü de belirtilmektedir. Öyle görünüyor ki, "II. Mesrutiyet döneminde milliyetçi düşünüş bir yol ayrımına gelmişti. Birinci yol "millî uyanışı imparatorluk devrinde ihmale uğramış olan ana vatanın köklerine nüfuz ederek canlandırmak" düşüncesini savunan

beraberlikhttp://okonuz.blogspot.com.tr/2017/02/on-bin-yillik-turk-yurdu-anadolu.html

http://www.muglahaber.com.tr/anadolu-7-bin-yillik-turk-yurdudur/ 04.12.2013

⁶⁷ Lütfi Şehsuvaroğlu, **Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu**, s.79

⁶⁸ Gökalp bu hususu şiirinde şöyle anlatır: Kızılelma yok mu? Şüphesiz vardır; Fakat onun semti başka diyardır.../Zemini mefkûre, seması hayal,/ Bir gün gerçek; fakat şimdilik masal...

Gökalp bir diğer şiirinde ise, her türlü zorluğa göğüs gererek Kızılelma'ya giden Türk'ü anlatır: Demez taş, kaya/Yürürüz yaya!/Türküz, gideriz/Kızılelma'ya! Nevzat Kösoğlu, "Kızılelma" Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayını, cilt. 2, Ankara. 2002, s.858

⁶⁹ Nitekim İstanbul'un fethedilmesinden sonra Kızılelma, Roma ve Viyana olarak belirlendiği Kâtip Çelebi kayıtlarında vardır. Gedik Ahmed Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Otranto'ya Yahya Kemal bunu şöyle anlatır: Çıktı Otranto'ya pür-velve Ahmed Paşa/Tuğlar varsa gerektir Kızılelma'ya kadar...

Kızılelma Yeniçeriler arasında, bir Ocak geleneği oluşturacak kadar güncel bir ülkü olarak yaşatılmıştır. "Testiye kurşun atar, keçeye kılıç çalar, Kızılelma'ya dek gideriz" derler. Nevzat Kösoğlu, "Kızılelma" **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayını, cilt. 2, Ankara. 2002, s.857

⁷⁰ Fransız devriminden sonra Orta Avrupa'da düşünce olarak ortaya çıkan, daha sonra yeni korporatizm adını alan, ilk kez İtalya'da Mussolini'nin iktidara gelmesiyle uygulanan ve ardından Almanya ve İspanya'daki diktatör rejimlerce de benimsenen, sınıfların loncalar biçiminde tanımlandığı ve devletin loncaları temsil eden bir organ olarak iktisadi hayata sınırsız bir biçimde müdahale ettiği, iş çevreleriyle sendikalar arasındaki sınıf çatışmasını dengelenmeye çalıştığı ve özünde kapitalist sistemin korunduğu, sosyalizm ve sendikalizm karşıtı olan iktisadi sistem. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=204807.

⁷¹ Ziya Gökalp'in iktisat ve İktisadi politika ile ilgili düşünceleri Fransız solidarizmi ve Friedrich List'in "Milliyetçi iktisat sistemi" ne dayanır. Bu iki akım, Ziya Gökalp'te ülkenin gerçekleri ile ilişkilendirilerek yeniden yorumlamıştır. Bu akımların her birinin O'nun gözünde bir tek ortak paydası vardı; "Milletleşme". Serdar Sağlam, Ziya Gökalp'te "Solidarizm" Ve "Millî İktisat" **Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Güz 2004, Sayı 1. http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/ss_gokalp/ss_gokalp.htm Solidarist Korporatizm, imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitle tahayyül eden öğreti olup, Mustafa Kemal Atatürk'ün, Türkiye için ön gördüğü ekonomik ve sosyal sistemdir. Özel sektör devletin tekeline alınır. Böylelikle yeni zenginlerin ve tefeci, mafya sınıfının çıkması önlenir. Bu durum emek verenlerin alınterinin sömürülmesini de önler. Bkz. Emir Yetiş, "Solidarist Korporatizm, https://otukendergi.com/solidarist-korporatizm-emir-yetis/ **Ötüken Dergisi**, Sayı.3. 27 MART 2016

“Memleketçilik”; diğeri ise “imparatorluk ruhundan mülhem olan yeni bir millî imparatorluk fikri uyandırmak” olan “Turancılık”tı”. Ama bu iki öğreti temelde aynı kaygılardan hareket ediyor ve birbirleriyle çekişerek geliyordu. Nitekim Türk Ocağı bünyesinde “Büyük Türkçülüğe” karşı “Küçük Türkçülük” veya “Türkiyecilik” şeklinde 1917/8 yılında ciddi müzakereler yapılması da bunu göstermektedir.⁷² Dolayısıyla bana göre bu iki söylem, aynı ve/ya benzer gayeleri gerçekleştirmek için öncelikleri ve hedefe ulaşmak için yöntem farklılığına sahiptir.

Taha Parla'nın “Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm” adlı kitabını değerlendirirken Şensuvaroğlu benzer bir durumun Kemalistler tarafından yapıldığını şöyle vurgulamaktadır: “Gökalp, devrinin maşeri vicdanında zaten olgunlaşmış olan düşüncesine idrak kazandırmış ve gerçekten ilk defa metodolijik düşünmeyi, Türk aydınına kazandırmış bir cehttir.” O, Parla’ya atfen, “Kemalistler, Gökalp’teki dini temellerine uzak durduklarını, hürriyetçi solidarist-korporatist milliyetçiliğini anlayamadıklarını, dincilerin (dindar teknisyen ve dindar pozivistlerin) ona haksız suçlamalar yaptıklarını” vurgular.⁷³ Aslında Gökalp ve Topçu’nun dindarlık adı altında dincilik yapan zihniyet tarafından ciddi eleştirilere uğradığı görülmektedir. İşte bu nedenle “Bir Anadolu terkibi için Namık Kemal, Mehmet Akif, Ziya Gökalp, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Mümtaz Turhan, Hüseyin Kazım Kadri, Mustafa Şekip Tunç, Remzi Oğuz Arık ve Nurettin Topçu’nun daha çok incelenerek ayrışma notlarından fazla buluşma noktaları bulunduğu gerçeği ortaya çıkarılmalıdır.”⁷⁴

5. Muhafazakâr, Anadoluçuluğun Değerlendirilmesi

Tekrar Topçu Anadoluçuluğu tahliline dönecek olursak, ilk dönem resmi tasavvurunun CHP ilkelerinden milliyetçiliği (altı oklu Türk inkılâbı) geçmişi dikkate almamış, bu dönemde Fransız pozitivismi Amerikan pragmatizmiyle desteklenmiştir. Geçmişle irtibatı olmayan bir milliyetçiliğin olamayacağını söyleyerek Türkiye Cumhuriyeti’nin Selçuklu ve Osmanlı’yı yok saymasının bir anlamı olmadığını belirtir. Milliyetçiliği devletin ideali olarak görür, maddi boyutunu Oğuzlar, manevi boyutunun da İslâm olduğunu söyler. Dolayısıyla Ona göre millet, “kökleri mazide, gövdesi halde bulunan, dalları ve yaprakları istikbale uzanan,

⁷² Mevlüt Uyanık, Türk Ocağı’nda Anadoluçuluk, Türkiyecilik, Memleketçilik Tartışmaları” <http://www.Yaylahaber.Com/Turk-Ocaginda-Anadoluculuk-Turkiyecilik-Memleketcilik-Tartismalari-Makale,3165.Html>, 30 Ağustos 2017, <http://Anahabergazete.Com/Turk-Ocaginda-Anadoluculuk-Turkiyecilik-Memleketcilik-Tartismalarii-Haberi-0> 31 Ağustos 2017. <http://Www.Haberlotus.Com/Turk-Ocaginda-Anadoluculuk-Turkiyecilik-Memleketcilik-Tartismalari/#.Wapglfnjbmw> Ağu 31, 2017, Çınar, agt, s. 33-34.

⁷³ Lütfi Şensuvaroğlu, **Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu**, s.106. krş. Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, s.162-163, Çetin, a.g.t., s.42 vd

⁷⁴ Şensuvaroğlu, **Türk Sosyalizmi**, s.154. Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, s.92-95

geçmişte, halde ve gelecekte hatıraları, temayülleri ve tasavvurlarıyla birleşmiş bir varlıktır.

„75

Burada Topçu, aslında dindar bir varoluşçuluğu öne sürer. Maurice Blondel (v.1944)'in derin maneviyatçı/ruhçu aksiyon felsefesiyle Henri Bergson'un (v.1940) mistik hayat atılımcı (elan vitalist) dünya görüşünden etkilenerek, Auguste Comte'nin Gökalp kanalıyla Türkiye getirdiği pozitivist sınırlarına işaret eder. Tabii bunda Batılı fikirleri Abdülaziz Bekkine ile tanıştıktan sonra yerli/milli ve dini açıdan sünni bir anlayışla yeniden yorumladığı ve vahdet-i vücud öğretisinin de etkisi vardır. Tanrı birdir ama çoklukta barınır. Doğaya bakışta bu çokluk vehmi uzaklaşınca Birlik kendini gösterir. Bergson'dan aldığı asrın iman arayan ruhunun mistik deneyim karşısında diz çökmüş felsefe ile tatmin olacağını vurgulaması bu açıdan önemlidir. Aslında ona göre, sırtını ilme dayayan felsefi sezginin derinleştirilmesi, mistik sezgi ile mümkün olabilir. Bu açıdan statik dinin insanı hayata beşikte uyutulan çocuklara yapıldığı gibi masallar söylemekle cemiyete bağlanmasından kurtulması ancak *dinamik ve açık din* ile olabilir. Bütün insanlığın dini olan dinamik din mistizm esasına dayanır. Bu anlamda mistizm pek bulunan bir cevherdir ve gerçek mistizm müstesna bir haldir.⁷⁶ Çünkü millet de bir insan gibidir, bir bedeni/vücudu ve ruhu vardır, ruh bedene hayat verir. Bedenin ideali de ruhu kuvvetlendirmektir. Bu milletin vücudu da coğrafya, tarih ve güzel sanatlardan oluşur. Milli coğrafya'ya vatan denilir. En esaslı realite olup, milli vücudün belkemiğidir.⁷⁷

İşte tam bu noktada bu öğriteden ayrılan Mavi Anadoluçuluk diye adlandırılan akım ise Halikarnas Balıkcısı, Sabahattin Eyuboğlu, Azra Erhat ve Vedat Günyol gibi aydınların öncülüğünde Hititler ve İyonya kültürüne kadar uzanan bir Anadolu kimliğini ön plana çıkararak, Türk kimliğinin Batı ile olan ilişkisine “yeni” bir boyut kazandırılacaktır. Mavi Anadoluçuların, bir Akdenizlilik bilinci ve Anadolu kimliği içerisinde Anadolu'ya özgü yeni

⁷⁵ Nurettin Topçu, **Ahlâk Nizami**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997, s.150, **Büyük Fetih**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, s.16–17 krş. Gündoğan, **a.g.m.**, s.4-5

⁷⁶ Nurettin Topçu, **Bütün Eserleri 14: Varoluş Felsefesi, Hareket Felsefesi**, Dergâh yay. İstanbul.1999, s.13-14, 17 vd, **İradenin Davası**, s. 18 vd, **Bergson, (Bütün Eserleri 8)**, Dergâh yay. İstanbul.2002, s. 13. 120,126-127.134. Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, s.152-153. Mustafa Kök, “Nurettin Topçu'nun Felsefesi Bağlamında İsyân Ahlakı”, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s. 127. Y.Turan Günaydın, “Bağlanma: Abdülaziz Bekkine ve Nurettin Topçu İlişisi”, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.93 vd. Topçu'ya Blondel ve Bergson'a ilaveten Louis Massignon (v.1962) önemli etkide bulunmuştur. Mustafa Kara, “Farklı bir Münzevi Sıradışı Bir Muallim: Nurettin Topçu” **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.149, Mehmed Temelli, “Hareket, Mistizm ve Topçu”, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.175; Necip Tosun, “Nurettin Topçu ve Sezai Karakoç'ta Mevlana, Yunus Emre ve Mehmet Akif Algısı”, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara. 2005, s. 200; Sadettin Elibol, “Nurettin Topçu'nun Ders Kitabı Yazarlığı” **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.357

⁷⁷ Topçu, **İradenin Davası**, s.29-30; Topçu, **Yarınki Türkiye**, s.135, Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, s.135

bir hümanizma ve Rönesans kavrayışı benimsedikleri ve bu temeller üzerine kurulu bir milli kimlik tanımlamasına gittikleri görülmektedir.”⁷⁸

Topçu'nun Anadoluçuluk tasavvurunda, “Üç Anadoluçuluk Tasavvuru”nun da ciddi eleştirileri vardır. O, fikirlerle hadiselerin irtibatı bağlamında düşündüğümüz zaman o dönemlerde Türkiye’de etkili sosyal pozitivist karakterli sosyolojinin ortaya çıkardığı risklere işaret eder. Aslında “Osmanlı devletinin çöküşü pozitivist sosyolojinin çöküşü anlamına geliyordu ve mütareke yıllarında ilk tepki birbirlerinden farklı kaynaklara sahip olan iki akımdan geldi. Devletin enkazını kaldırmaya çalışan birisi tarihi maddecilik, diğeri ise Bergson felsefesidir.”⁷⁹

Topçu işte bu nedenle olsa gerek, Sosyolojizm “konformist bir ahlâka neden olduğu için ferdi ve onun yaratıcılığını yok edip, ferdi sosyal organizasyonun bir ürünü olarak görür. “Ferdin kendinde ve kendi kendisiyle birlikte olan varlığını yok eden, kendisine yabancı bir varlık olmasına neden olan bu sosyolojizm karşısında en etkili mücadele argümanlarını Maurice Blondel ‘in (1861–1949) Hareket Felsefesi ve Bergson’un sezgi kavramından⁸⁰ yola çıkarak ahlâkî bir varlık olma”nın gereklerini açıklar. “Esasen Bergson’un felsefesi, pozitivism ile çeşitli izafiyeci (relativiste) felsefe sistemlerini yıkıcı etkileri altında, mutlak hakikatı elde etmenin ümit ve imanını kaybeden 19.yüzyıl insanlığına, bu asrın sonlarında sezgi metodunu ortaya koymakla, bu ümit ve imanı getirmişti. Bu anlamda “Bergonsculuk, insanlık vicdanının ümit cephesinin adeta bekçisi oldu. Cumhuriyetin ilk yıllarında Doğunun metafizik dünya görüşüne karşı bir panzehir olarak görülen Pozitivizm ve Amerikan Pragmatizmine karşı alternatif oluşturan bir felsefi öğretiler. Onda Allah’ına kavuşmak isteyen inanmış bir ruhun hamlelerini hissediyoruz. Her bakımdan bedbaht asrımızda mutlaka

⁷⁸ Yıldırım, **a.g.t.**, s. 20, 160

⁷⁹ Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, s. 83-84

⁸⁰ Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Nurettin Topçu’yu etkilemesinin nedeni, Batı felsefesinde pozitivism eleştiriler yöneltmesi, sezgi kavramının da bir anlama yetisi olarak görmesinden kaynaklanır. “Bergsonculuk’ta ‘sezgi’, rasyonalist düşüncenin ‘yöntem’ dediği şeye karşılık gelerek onun alternatifini oluşturur. Aydınlanma düşüncesinin, ‘hakikat’e akıl yoluyla ulaşılmasını bir yöntem olarak ortaya koymasına karşılık Bergson, hakikate sezgi yoluyla ulaşılacağını savunur.” Aslında Bergson’u da “ruhçu pozitivist” olarak tanımlar, ama ondaki içsel deney kavramının kendisini ruhçu pozitivist kıldığını, hatta bu yaklaşımın insanlık için bir imkân olduğunu öneri sürerek, onun görüşlerini olumlar. Bu bir anlamda ‘Diğer Batı’dır. Bu “doğru”ya bağlı ilim, güzel’e bağlı sanat ve iyi’ye bağlı din ve ahlak anlayışının savunucusu olan meşhur aydınlanmacı Kant ile başlayarak, Alman düşüncesi içinde olgunlaşarak Fransa’da yayılır ve Fransız düşüncesinde Renouvir’dan başlayarak bilim ve aklın, sanat ve ahlak üzerindeki hegemonyasına karşı çıkan ve 20. yüzyılda da Bergson’a kadar ulaşan isyankâr bir Batı’dır”. Yıldırım, **a.g.t.**, s. 180-181; Nurettin Topçu, **Felsefe, Mantık, Sosyoloji**, İnkilap yayınevi. İstanbul.1952,s.31’den alıntılan Sadettin Elibol, “Nurettin Topçu’nun Ders Kitabı Yazarlığı” **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.357. Kant ve diğer filozofları eleştirisi için bkz. Topçu, “**Bergson**”, (**Bütün Eserleri 8**), s.18-28

arama yolunda belki bir ümitsizliğin ifadesi olan varoluş (existentialisme) felsefesi hala Bergsonculuğun tesir sahasını doldurmuş sayılmaz”⁸¹

Bu anlamda bir ahlak filozofu olan Topçu, yabancılaşan insana yeni bir ahlâkî perspektifi isyan ahlakıyla sunmak ister.⁸² Topçu’nun Türk Düşünce hayatına getirdiği özgün tezlerden biri, İsyân ahlakı’nın tasavvufla sentezlenmiş bir yorumudur. Bu tasavvuf, Kur’an’dan “Kalb İlmi”ni⁸³ çıkaran felsefe olup, hakikatlerin kapısıdır. Özellikle günümüz açısından söyleyecek olursak, İslâmî formalizmi ve şeriat adı altında yapılanları, “entelektüel tasavvufçu” boyutundan yeniden okunması önemlidir.⁸⁴ Çünkü hem seküler pozitivistimin hem de dini pozitivistimden yani dindar materyalizmin kışkıracısından kurtulmak ve özgürleşmek ancak bir “İsyân Ahlakı” ile mümkün olabilir.⁸⁵ Bu nedenle olsa gerek Poyraz, Türk Felsefesi bağlamında bu öğretiyi inceler, çünkü ait olduğumuz medeniyet çevresi içinde bu kültüre özgü bakış açısı ve değerler sistematığı içinde üretilen düşünce ürünlerine dayanmaktadır.⁸⁶

5.1. Nurettin Topçu ve Aksiyon Felsefesi

19.yüzyılın baskın felsefeleri olan pozitivism, sosyolojizm ve pragmatizmin hakikat, ahlâk ve metafizik düşmanı felsefeler olarak gören Topçu, dindar bir varoluşçuk öğretisini Gabriel Marcel’den, aksiyon felsefesini ise Blondel’den hareketle geliştirir. M.Blondel’in ifadesiyle “Hareket, insanla Allah’ın bir terkididir.” Bundan kasıt, hareket insanı Allah’a ulaştıran bir köprü, “insan ile Allah’ın bir sentezidir.”⁸⁷ Bu aynı zamanda “İsyân Ahlakı” kavramsallaştırmasının da özüdür. Cihanşümul bir merhametten doğan sonsuzluğa ulaşmak iradesiyle hareket eden bir kişinin isyanı anarşi değildir.⁸⁸ Nefsiyle alakası yoktur, sorumluluk yükleyen bir merhametten oluştuğu için isyan irademizin ilahi kuvvetidir. Bu açıdan ebedi ve

⁸¹ Nurettin Topçu, “Bergson”, (Bütün Eserleri 8), s. 13. Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakarlık Karşısında Nurettin Topçu**, s.160

⁸² Topçu, **İradenin Davası**, s. 72-77, krş. Ali Osman Gündoğan, **Topçu ve Hareket Felsefesi**, s.2-3; aynı makale, **Hece Dergisi** Özel sayı, s.18, <http://aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Nurettin-Topcu-ve-Hareket-Felsefesi.pdf>; M Saadetin Ökten, Nurettin Topçu, Maarifimiz Ve Medeniyetimiz” **Medeniyet Tasavvuru**, Sayı: 1, Ekim-2014’den alıntılıyan <http://www.kirmizilar.com/tr/index.php/konuk-yazarlar2/1512-nurettin-topcu-maarifimiz-ve-medeniyetimiz>

⁸³ Kalbin Anlaması ifadesi için bkz. Mevlüt Uyanık, **İslâm Bilgi Felsefesinde Kalbin Anlaması: Gazzali ve Mevlana Örneği**, Elis yay. Ankara. 2016

⁸⁴ Fırat Mollaer, “Türk Sosyalizmine Bir Katkı: Türk Düşünce Dünyasında Anadolu Sosyalizmi” **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.24, 26. A.mlf, **Liberal Muhfazakarlık**, s.236. Mustafa Kara, “Farklı bir Münzevi Sradışı Bir Muallim: Nurettin Topçu” **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.155

⁸⁵ Hilmi Uçan, “Nurettin Topçu’nun Düşlediği Ahlak ve Toplum” Hakan Poyraz, “Ahlakın İsyanı, İsyanın Ahlakı”, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.88

⁸⁶ Hakan Poyraz, “Ahlakın isyanı, İsyanın Ahlakı”, **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.49. Mevlüt Uyanık, “Aksiyon Felsefesi Olarak Anadoluculuk ve Nurettin Topçu” <http://www.akademi-haber.com/yazarlar/prof-dr-mevlut-uyanik/aksiyon-felsefesi-olarak-anadoluculuk-ve-nurettin-topcu/27/> 06 Eylül 2015; <http://www.haberlotus.com/aksiyon-felsefesi-olarak-anadoluculuk-ve-nurettin-topcu/#.WWMq2ITygdU> Eyl 7, 2015, <http://www.anahabergazete.com/aksiyon-felsefesi-olarak-anadoluculuk-ve-nurettin-topcu-haberi> 7 Eylül 2015.

⁸⁷ Nurettin Topçu, **Hareket Felsefesi**, s.45, **İradenin Davası**, s.18-19, **Kültür ve Medeniyet**, Hareket yay. İstanbul.1970, s. 87. Gündoğan, Topçu ve Hareket Felsefesi, **Hece dergisi**, s.18

⁸⁸ İsyân ve anarşi farkı için bkz. Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 84-89

aleşumul merhamet nizamına bağlıdır. Burada sonsuz bir kuvvete itaat olup, en mükemmel bir teslimiyeti gösterir.⁸⁹

Bu anlamda hareket'i bir fikir veya hareket projesinden doğan nazari bir ilke olarak görmekten öte, insanın hayatın önüne koyduğu bir mesele olarak görmektedir. Çünkü "iradenin eseri olan her *hareket*, mükemmel bir özlemdir. Hareket içimizden dışımıza doğru bir çıkış gayreti, bir *başkaldırı*dır. Hareket isteyerek yapıldığında *ahlaka*; başkaldırı da ahlak ile yapıldığında *isyana* dönüşür. Böylece isyan ahlakı, iradeyi dışarıdan çevreleyen, tutsak eden dış şartlara başkaldırıdır. Bu isyan, *Ene'l-Hak* söylemi içerisinde *Allah'ın insandaki hareketi*, bu hareket *Allah'ın insandaki isyanı*dır. Böylece hareket, evrensel nizama katılmakla evrenselleşiyor."⁹⁰ İşte bu nedenle olsa gerek, her isyan bir harekettir ama her hareket bir isyan değildir. Bir hareket ancak kendinde yeni bir düzenin tutkun iradesini taşırsa o zaman isyan adını alabilir. Bu düzen, isyanın yöneldiği düzenden daha üstün kabul edilir. İşte bu nedenle "isyan için isyan" ya da "sırf inkâr", "köklü yahut kısmen anarşizm" isyan olamaz, bilakis bunlar isyanın inkârıdır.⁹¹

Bu bir *fikri tecdit projesidir, çünkü fikri tecdit olmadan fikhi ve siyasi tecdit/rönesans olamaz.*⁹² Eğer dini bir takım kesin emirlerin bütün gibi sunan, hırka ve sakal öptüren nakilci ve nasıcı hocalar ile dini anlamayan pozitivistin aynı gaflette birleşmesinden kurtulmak istiyorsak, bu dindar varoluşçu tutumu geliştirmeliyiz. Topçu, bir ihyacı/ıslahatçı olarak yalnız İslâm dünyasının değil, tüm dünyanın ruhsuzluk, maddiyat ve kaidecilikle tahrip olduğunu düşünür. Yeni bir nizam, ahlakta, hukukta, sanatta, dinde ve devlette insanlığa dayanak yeni temeller bulma zaruretinden bahseder. İslâm dünyasında bir Rönesans teşkil edilmesi için kültürümüzün kaynaklarına inerek, yeni bir vecd, yeni bir neşve hızının hayatımıza yön vermesi gerektiğini belirtir.⁹³

⁸⁹ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 43-44, Topçu, **İradenin Davası**, s.75. "Her isyanda bu manada hem bir isyan, hem de bir itaat vardır denilebilir. Her isyan hareketinde sanki bir anarşist ve bir uysal bulunmaktadır. İsyandaki anarşist insanda aleşumul mesuliyet haline gelen merhametin hareketinde barınıyor. İsyandaki uysal ise bizdeki bin türlü esaretten sıyrılarak mesuliyet şekillenmiş gözüken ilahi iradeye sukun ile teslim olan bemengilin sevimli simasında barınıyor. Allah'a iştirakimiz, bizdeki bu anarşistlikle bu uysalın birleşmesiyle hakikat olmaktadır. Ahlakî vasfınatışyah her hareket, bizim tarafımızdan bir anarşizm hareketidir, ilahi irade karşısında ise bir itaattir. İlahi iradenin lütfu, bize hem hareketten evvel, hem de hareket esnasında hem de hareketten sonra gelmektedir. Hareket halinde ne yalnız başına insanlığımız, ne de yalnız ulûhiyet var; belki insanın Allah'a iştiraki vardır. Böylelikle Allah meselesi ahlak meselesiyle birleşmiş oluyor ve Allah iştiraki tercübesini nefsinde en muvaffakiyetle yapabilen mistik, isyan edenlerin başında bulunuyor. "Topçu, *İradenin Davası*, s.76

⁹⁰ Topçu, **Hareket Felsefesi**, s.47-57, ; **Bergson**, s.72; Hakan Poyraz, "Ahlakın isyanı, İsyanın Ahlakı", **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.51. İsyan Ahlakı 25-27. Şehsuvaroğlu, **Türk Sosyalizmi**, s.226

⁹¹ Kök, "Nurettin Topçu'nun Felsefesi Bağlamında İsyan Ahlakı", s.134

⁹² Mevlüt Uyanık, "Aksiyon Felsefesi Olarak Anadoluculu ve Nurettin Topçu". http://www.akademi-haber.com/aksiyon-felsefesi-olarak-anadoluculuk-ve-nurettin-topcu-27yy.htm?utm_medium=twitter&utm_source=twitterfeed
<http://www.yaylahaber.com/aksiyon-felsefesi-olarak-anadoluculuk-ve-nurettin-topcu-makale,2660.html>

⁹³ Ercan Yıldırım, "Mistizme Koşut Şeriata Karşı Bir İhyacı Olarak Nurettin Topçu'da İslâm Düşüncesi", **Hece Dergisi**, Nurettin Topçu Özel Sayısı, yıl.10, sayı:109, Ankara.2005, s.183-186,196

Bu noktada “ruhlarını kaybetmiş, din ve ahiret maddecileri” diye nitelendirdiği din adamları, dönemin maddeci yıkımını göstererek kendilerini Allah yolcusu oldukları vehmini halka sunuyorlar. Mevlidhanlık, duacılık, mukabelecilik ve kasidecilikten öte geçmeyen bu dindarlık, kin, tekfir, tehdit ve ruh karartıcılığıdır. Bunların ilahi yolculuğa yoldaşlığı olamaz. Kalbe karşı gelen kaideleri İslâm çerçevesi içinde insan ruhunun esaret zinciri yapmakla geçinenler, kendilerine din adamı dedirttikçe ve halkın bunlara hürmet ve itibarı devam ettiği müddetçe İslâm dünyasının içinde bulunduğu sefaletten kurtulması imkânsızdır. Her türlü şer ve fitne kendini mübarek gösterecek başka bir şerre işaretle onu yerdikçe kendini yükseltme ve hayır maskesine bürünme fırsatını elde edebiliyor. Bütün dini kutsalları (Cennet, Miraç vb) materyalist ve pozitivist bir şekilde açıklayan zihniyetin kısılcısından kurtulmak gerekir. Topçu bu tür insanlara “din materyalistleri” demektedir. Bu zihniyetin kaynağı hakikat düşmanı olarak nitelediği pozitivism ve sosyalizm vardır, bunlar pragmatizm ve emprizmle yakın akrabadırlar.⁹⁴ Bu öğretilerin sultasından kurtulduğumuz zaman Anadolu’nun İstiklâl savaşını ruh cephesinde de gerçekleştirmiş olacağız.⁹⁵ Bunu yapmalıyız çünkü biz “güya hayatı kazanılırken ruhu şehid edilmiş bir neslin çocuklarıyız” der.⁹⁶

Bu travmaların üstesinden gelmek ancak dini iradenin bizi sonsuz kudretin iradesine iştirak ettirmesiyle gerçekleşebilir. Bu irade fertten başlayarak, aile ve devleti/otoriteyi isteyen, millet ve insanlık basamalarından geçerek Allah’a ulaştırarak iradedir.⁹⁷ Bu ancak bir isyan ahlakına sahip olmakla mümkün olur. “Bizim anlatmak isteğimiz isyan ne benliğimize ve nefsimize ait arzulara, ne içtami gayelere, ne de merhametten başka duygulara bağlı isyan değildir. Bizim isyanımız ancak sonsuzlukta gayesini arayıcı olduğunu ve alemşumul merhamet kaynağından doğar.” der.⁹⁸

Bu yeniden diriliş/rönesans için bir üniversite kurulmalıdır. Topçu’ya göre bu üniversitenin ilk ilkesi hür düşünce olacaktır. “Hangi çağın ve hangi devrin olursa olsun, düşüncemizi tenkitsiz, havasız bir darlığa hapseden karanlıktan kurtulmalıyız. Cemiyetin, ailenin, sanatın, ahlakın ve dinin bütün meselelerini hiçbir ithamdan çekinmeden serbestçe ele almalıyız. Bu günün savaş yeri, bu cesaretin sahasıdır.”⁹⁹ Hakikatlara doğru ilerleyebilmek

⁹⁴ Mollaer, *Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu*, s.228

⁹⁵ Nurettin Topçu, *İslâm ve İnsan*, Hareket yay. İstanbul.1969, s.5, *Kültür ve Medeniyet*, s.73-74. *Yarıncı Türkiye*, s.7 vd. Şehsuvaroğlu, *Türk Sosyalizmi*, s. 121-124, Bunlar Hac emrinden Cennet vaadına, Miraç olayından Kur’an’ın kutsallığına kadar bütün İslâm inançlarını, tüyer ürpertici bir geri anlayışla, mana âleminden ayırıp madde dünyasına aktardılar. Onların din imateryalizmi, Cenneti de Miraç’ı da Kur’an’ı da elle tutulan gözle görülen olaylar ve varlıklar halininde kabu edici bayağı bir pozitivism ile el ele vermiş bulunuyordu. *İslâm ve İnsan*, s.9

⁹⁶ Nurettin Topçu, “Millet Mistikleri”, (*Bütün Eserleri 15*) Dergâh yay. İstanbul.2001, s. 9

⁹⁷ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, Önsöz, s.10

⁹⁸ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, s.72-74

⁹⁹ Nurettin Topçu, *Büyük Fetih*, s.47, *Maarif Davası*, s.112-116; *Yarıncı Türkiye*, s.222

için kim olurlarsa olsunlar, eskilerin fikirlerini tenkid ve münâşaka etmemiz şarttır. Bu onu tahkir veya reddetmek demek değildir, bilakis onu tamamlamaktır, ilme ve insanlığa hizmet ve hayırdır. Tenkid, herkes için hak, âlimler içinse bir vazifedir; üstelik de ahlaki bir vazifedir.”¹⁰⁰

Bu sert eleştirilerinden dolayı olsa gerek, Topçu muhafazakâr kesim tarafından da çok rahatsız edilmiş ve yalnızlık durumu yaşamıştır. Siyaseti duruşlara yönelttiği eleştirilerden dolayı “entelektüel bir yalnızlık” içinde kalmıştır diyen Mollaer, onu Oğuz Atay’dan hareketle bir “tutanamayan” olarak nitelendirir. Ona göre, Topçu bu metafizik rekabeti ve siyasal oyunu farkedemeyen bürokratik ve gelenekçi Muhafazakâr, ilkeleri birlikte sorunlaştıran, çatışma maddesini ekonomiye kaydıran tutumuyla “tutanamayanlar”dan olmuştur.”¹⁰¹ Şehsuvaroğlu’da “Onun yalnızlığı Cemil Meriç’in, M.Ali Aybar’ın Keamal Tahir’in Attila İlhan’ın düşünce yalnızlığı gibidir, demektir.”¹⁰²

Sonuç

Anadolu’da yeni bir devlet olarak Türkiye Cumhuriyet’i kuruldu. Farklı içerikleriyle ortaya çıkan bütün fikirler ve akımlar, kuruluş aşamasındaki mahiyet ve hüviyet ilişkisindeki sorunları çözmeye yönelikti. Eğer bu çözüm önerilerini ve aralarındaki farkları analiz edersek, günümüzdeki çatışmaların ve ayrışmaların da nedenlerini bulabiliriz. Böylece farklılıkların aykırılığa dönüşmesine müsaade etmeyen bir “eşik” oluşturabilir ve bir arada yaşama motivasyonumuzu güçlendirebiliriz.

Bunun içinde bize düşen Mevlana’nın dediği gibi, bir ayağımız Anadolu’da diğer ayağımız Dünya’nın temel değerlerinde olması, yerli ve milli/dini değerlerimizi yerelleşmeden yani onurlu yalnızlık gibi tuhaf söylemlerle içe kapanmadan evrenselleştirmenin yollarına bakmaktır. Nurettin Topçu’nun yaptığı tam da budur, iki yüzyılı aşkın fikri ve siyasi hesaplaşma içinde olduğumuz Batı düşüncesinin evrimlerini, geldiği noktayı ve açmazlarını aşma projelerini görmüş ve Anadolu’ya özgün bir Aksiyon Felsefesi geliştirmeye çalışmıştır

¹⁰⁰ Topçu, İslâm ve İnsan, s.24

¹⁰¹ Fırat Mollaer, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, s.18

¹⁰² Lütfi Şehsuvaroğlu, **Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu**, s.94, 116

KAYNAKÇA

Kitaplar – Makaleler

Aktar, Cengiz, **Osmanlı Kozmopolitizminden Avrupa Kozmopolitizmine Giden Yolda Ulus Parantezi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Baykara, Tuncer, “Türklüğün En Eski Zamanları”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayını, cilt. 2, Ankara, 2002.

Etli, Özgür Barış, **Göbekli Tepe ve Ön Türkler**, Gece kitaplığı yay.2016

Gökalp, Ziya. **Makaleler IX**, Kültür Bakanlığı yay. İstanbul.1980

Gökalp, Ziya, **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**, Kültür Bakanlığı yay. Ankara.1976

Memiş, Ekrem, Ortadoğu’da Türklerin Varlığı Tartışmaları, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye yay. Ankara. 2002

Mollaer, Fırat, **Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016.

Piriççi, Nihat, **Felsefeyi Anadolu’da Yeniden Yurtlandırmak: Mavi Anadoluçuluk** (Basılmamış Master Semineri), Çorum, 2015.

Somuncu, Selim, Modernist İdeolojinin Karşısında Gelenekçi Bir Reformist: Nurettin Topçu, **Hece Dergisi, Nurettin Topçu Özel Sayısı**, Ankara,2005.

Şakar, Cemal, Topçu’da Türk-İslâm Harikası Olarak Millet ve Milliyetçilik, **Hece Dergisi, Nurettin Topçu Özel Sayısı**, Ankara,2005.

Şehsuvaroğlu, Lütfi, **Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu**, Elips Yayınları, Ankara, 2011.

Şentürk. Recep, **İslam Dünyasında Modernleşme ve Toplum Bilim**, İz yay. İstanbul.2016

Şentürk. Recep **Türk Düşüncesinin Sosyolojisi**, İz yay. İstanbul. 2017.

Topçu, Nurettin, **İradenin Davası**, Hareket Yayınları, İstanbul, 1968.

Topçu, Nurettin, **Türkiye’nin Maarif Davası**, Hareket Yayınları, İstanbul, 1970.

Topçu, Nurettin, **İslâm ve İnsan**, Hareket Yayınları, İstanbul, 1969.

Topçu, Nurettin, **Yarıncı Türkiye**, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1961.

Topçu, Nurettin, **Millet Mistikleri**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001.

Topçu, Nurettin, **Felsefe, Mantık**, Sosyoloji, İnkilap Yayınevi, İstanbul, 1952.

Topçu, Nurettin, **Büyük Fetih**, Dergâh Yayınları, İstanbul,1962.

Topçu, Nurettin, **Ahlâk Nizamı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997.

Topçu, Nurettin, **Bütün Eserleri 14: Varoluş Felsefesi, Hareket Felsefesi**, Dergâh Yayınları, İstanbul,1999.

Topçu, Nurettin, **İslâm ve İnsan**, Hareket Yayınları, İstanbul, 1969.

Türkkan, Reha Oğuz, “Türk Tarih Tezleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye yay. Ankara. 2002, c.1.

Uyanık, Mevlüt, “Küreselleşme Olgusu ve İpek Yolu Medeniyetinin Yeniden Dirilişi”, **Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2013.

Uyanık, Mevlüt, **Bilginin İslâmleştirilmesi ve Çağdaş İslâm Düşüncesi** (Doktora tezi) Ankara Okulu yayınları, Ankara

Uyanık, Mevlüt, **Üç Tarz-ı Siyaset: Bir Üst Kimlik Tasarımı Olarak Türkiyelilik**, Metropol Yayınevi, İstanbul, 2003.

Uyanık, Mevlüt, **Sivil İtaatsizlik ve Dini Değerler**, Elis Yayınevi, Ankara 2010.

Uyanık, Mevlüt, “Yeni Bir Türk-İslâm Medeniyeti Tasavvuru İçin Hoca Ahmed-i Yesevi ve Yönteminin Önemi”, **Diyanet İlmî Dergi**, Araştırma Yayınları, Ankara, 2016.

Yıldırım, Emre, **Modern Cumhuriyetin Kimlik Arayışları: Kayıp Kimliğin Peşinde Mavi Anadoluçuluk Hareketi**, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul, 2012.

Yıldırım, Ercan, Mistizme Koşut Şeriata Karşı Bir İhyacı Olarak Nurettin Topçu’da İslâm Düşüncesi, **Hece Dergisi, Nurettin Topçu Özel Sayısı**, Ankara,2005.

İnternet Siteleri

<http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/3756/>

<http://www.atam.gov.tr/duyurular/milliyetcilik-milli-birlik-ve-beraberlik>

<http://okonuz.blogspot.com.tr/2017/02/on-bin-yillik-turk-yurdu-anadolu.html>

<http://aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Nurettin-Topcu-Hayati.pdf?i=1a.mlf>,

<http://www.star.com.tr/acik-gorus/sunn-eelik-ile-hashas-eelik-arasinda-İslâmcilik-haber-1044534/18.07.2015>

<http://www.star.com.tr/acik-gorus/hatlar-ve-saflar-ayrilirken-haber-1045944/>

<http://www.anahaberyorum.com/turkiye-cumhuriyetinin-kurulus-felsefesi-kemalizm-ve-İslâm-catismasiyla-aciklanabilir-mi-haberi-0>

<http://www.haberlotus.com/2015/08/31/turkiye-cumhuriyetinin-kurulus-felsefesi-kemalizm-ve-İslâm-catismasiyla-aciklanabilir-mi/#.Verb6yXtmko>

<https://www.antoloji.com/turan-2-siiri/>

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/70982/tek-millet-tek-bayrak-tek-vatan-tek-devlet-icin-evet.html>

<Http://Www.Kirmizilar.Com/Tr/Index.Php/Guncel-Yazilar3/2541-Malazgirt-Ve-Buyuk-Taarruz-Zaferlerini-Anadolu-Nun-Yurtlandirilmasi-Ve-Anadolu-Ronesansi-Baglaminda-Okumak>

<Http://Www.Haberlotus.Com/Malazgirt-Ve-Buyuk-Taarruz-Zaferlerini-Anadolunun-Yurtlandirilmasi-Ve-Anadolu-Ronesansi-Baglaminda-Okumak/#.Wz6dut5jydu>

[Http://Www.Anahabergazete.Com/Malazgirt-Ve-Buyuk-Taarruz-Zaferlerini-Anadolunun-Yurtlandirilmasi-Ve-Anadolu-Ronesansi-Baglaminda](http://Www.Anahabergazete.Com/Malazgirt-Ve-Buyuk-Taarruz-Zaferlerini-Anadolunun-Yurtlandirilmasi-Ve-Anadolu-Ronesansi-Baglaminda)

<https://www.sondakika.com/hulusi-akar/>

<http://www.internethaber.com/hulusi-akar-iranda-konustu-iki-konuda-mutabakata-vardik-foto-galerisi-1811668.htm?page=6>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=204807

<http://www.akademi-haber.com/yazarlar/prof-dr-mevlut-uyanik/aksiyon-felsefesi-olarak-anadoluculuk-ve-nurettin-topcu>

<http://www.haberlotus.com/aksiyon-felsefesi-olarak-anadoluculuk-ve-nurettin-topcu/#.WWMq2ITygdU>

<http://www.anahabergazete.com/aksiyon-felsefesi-olarak-anadoluculuk-ve-nurettin-topcu-haberi>